412:1.QXD 27.02.2018 21:49 Page 1

KÜRD DÎPLOMAT

xalqı mübariz və qəhrəman xalqdır
Heydər Əliyev

№ 07 (412) 26 Fevral, Şûbat - 4 Mart, Adar sal 2018
Ji meha şûbatê sala 2003-a tê weşandin

Həftəlik İctimai-siyasi qəzet
Rojnama heftename civakî û sîyasî

Qiymәti: Hêjaye: 40 qəpik

Bilirsən, nə etmiş kürdlər bir zaman?
Qurtarmış İslamı çox ağır dardan!
Qədim Avropanın xaçpərəstləri,
Yüz illər sındırmış göy məsçidləri.
Müsəlman keçmişin öyrənsə əgər,
Kürdün dərgahına daim baş əyər.

Səbahəddin Eloğlu

26 Fevral Xocalı soyqırımı günüdür!

Səh. 2

Prezident İlham Əliyev Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsini anım mərasimində iştirak edib

Səh. 6-7

Xocalı soyqırımı Kürdüstanın Ərbil şəhərində keçirilən konfranslarda qaldırılıb

Mir Möhsün Nəvvab kimdir?

Səh. 12

1947-ci il. Mustafa Bərzani və onun kürd peşmərgələri Azərbaycanda

Səh. 12

Kürd yoxsa Erməni Soyqırımı; Fərziyyələr və Həqiqətlər

Səh. 5

Xudu Məmmədovun axtardığı, ermənilərə qan udduran laçınlı Çal Aslan

Səh. 12

Səh. 3

DAŞKƏSƏNDƏ XOCALI SOYQIRIMI QURBANLARININ ƏZİZ XATİRƏSİ DƏRİN HÜZNLƏ YAD EDİLDİ

Səh. 4

Sed hezaran kes, bona komkûjîya Xocalîyê meşîyan

Səh. 8-9

ERMƏNİLƏRİN "DƏNİZDƏN DƏNİZƏ" ERMƏNİSTANXÜLYASINI GÖZÜNDƏ QOYAN İSMAYIL AĞA SIMKO

412:1.QXD 27.02.2018 21:49 Page 2

Prezident İlham Əliyev Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsini anım mərasimində iştirak edib

1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə erməni təcavüzkarları Azərbaycanın Xocalı şəhərində bəşəriyyət tarixində ən qanlı faciələrlə bir sırada duran soyqırımı törətdilər. Bu faciədən 26 il keçir. Həmin kütləvi qırğın nəticəsində 106-sı qadın, 63-ü uşaq, 70-i qoca olmaqla 613 nəfər amansızlıqla qətlə yetirildi, 487 nəfər şikəst oldu, 1275 dinc sakin girov götürüldü, onlardan 150 nəfərin taleyi hələ də məlum deyil. Bu soyqırımı aktı nəticəsində 8 ailə tamamilə məhv edildi, 25 uşaq hər iki valideynini itirdi. Hər il dünya azərbaycanlıları və ədaləti uca tutanlar Xocalı soyqırımı qurbanlarının xatirəsini yad edirlər.

Azərbaycan paytaxtının minlərlə sakini Xocalı soyqırımının 26-cı ildönümü ilə əlaqədar anım mərasimində iştirak etmək üçün fevralın 26-da səhər tezdən Xətai rayonunda faciə qurbanlarının xatirəsinə ucaldılmış abidənin önünə toplaşıb.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev və birinci xanım Mehriban Əliyeva anım mərasimində iştirak etdilər.

Abidənin yanında fəxri qarovul dəstəsi düzülmüşdü.

Prezident İlham Əliyev abidənin önünə əklil qoydu, soyqırımı qurbanlarının xatirəsinə ehtiramını bildirdi.

Birinci vitse-prezident Mehriban Əliyeva, Baş nazir Artur Rasi-zadə, Milli Məclisin sədri Oqtay Əsədov, Prezident Administrasiyasının rəhbəri Ramiz Mehdiyev abidənin önünə gül dəstələri qoydular.

Mərasimdə dövlət və hökumət nümayəndələri, Milli Məclisin deputatları, nazirlər, komitə və şirkət rəhbərləri, dini konfessiyaların başçıları, habelə qırğından xilas ola bilmiş Xocalı sakinləri iştirak edirdilər.

Anım mərasiminin iştirakçıları

abidənin önünə tər güllər düzdülər.

Azərbaycanın tarixinə qanlı hərflərlə yazılmış həmin gecə erməni silahlı dəstələri hələ SSRİ dövründə Xankəndi şəhərində yerləşən, şəxsi heyətinin xeyli hissəsi ermənilərdən ibarət olan 366-cı motoatıcı alayın zirehli texnikasının və hərbçilərinin köməyi ilə qədim Xocalı şəhərini yerlə-yeksan etdilər.

Xocalı faciəsi 200 ilə qədər bir müddətdə erməni millətçilərinin və onların havadarlarının Azərbaycan xalqına qarşı apardıqları etnik təmizləmə və soyqırımı siyasətinin davamıdır. Soyqırımı zamanı 56 nəfər xüsusi qəddarlıqla öldürülüb, 3 nəfər diri-diri yandırılıb, başlarının dərisi soyulub, bədən əzaları və başları kəsilib, gözləri çıxarılıb, hamilə qadınların qarnı süngü ilə yarılıb. Bu əməllərin qabaqcadan düşünülmüş qaydada, milli əlamətinə görə insanların tamamilə və ya qismən məhv edilməsi niyyəti ilə törədilməsi beynəlxalq hüquqa əsasən Xocalı faciəsinin məhz soyqırımı olduğunu təsdiq edir.

İnsanlığa qarşı törədilmiş bu cinayət aktı beynəlxalq aləm tərəfindən öz hüquqi qiymətini almalıdır. Azərbaycan dövləti erməni millətçilərinin xalqımıza qarşı törətdiyi cinayətlər, o cümlədən Xocalı faciəsi haqqında həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılması, onun soyqırımı kimi tanıdılması üçün məqsədyönlü və ardıcıl iş aparır. Prezident İlham Əliyev Xocalı faciəsini təcavüzkar erməni millətçilərinin yüzilliklər boyu Azərbaycan xalqına qarşı apardığı soyqırımı və etnik təmizləmə siyasətinin qanlı səhifəsi kimi qiymətləndirib.

Erməni təcavüzkarlarının törətdikləri bu vəhşilik yaddaşlardan heç zaman silinməyəcək. Bu, təkcə Azərbaycan xalqına qarşı soyqırımı deyildi, bəşəriyyətə, insanlığa qarşı törədilmiş qanlı cinayət idi. Buna baxmayaraq, o zamankı Azərbaycan hakimiyyəti bu dəhşətli hadisəyə siyasi qiymət verilməsi, qanlı qırğın barədə obyektiv məlumatların dünya ictimaiyyətinə çatdırılması üçün heç bir əsaslı iş görmədi. Yalnız ümummilli lider Heydər Əliyev xalqın təkidli tələbi ilə yenidən hakimiyyətə gəldikdən sonra həmin qanlı faciəyə hüquqi-siyasi qiymət verildi. 1994-cü ildə ulu öndər Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Azərbaycan parlamenti 26 fevralı Xocalı soyqırımı günü kimi elan etdi.

Hər il bu müdhiş faciənin ildönümü respublikamızda və dünyanın müxtəlif ölkələrində ürəkağrısı ilə qeyd olunur. Faciə ilə bağlı həqiqətlərin dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasında Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban Əliyeva böyük xidmətlər göstərib. Fondun vitse-prezidenti Leyla Əliyevanın təşəbbüsü ilə "Xocalıya ədalət!" beynəlxalq kampaniyası çərçivəsində də hər il silsilə tədbirlər reallaşdırılır. Həyata keçirilən ardıcıl və kompleks tədbirlərin məntiqi nəticəsi olaraq yalan və saxtakarlıq üzərində qurulmuş erməni təbliğat maşınının iç üzü ifşa olunur. Artıq Xocalı faciəsinin soyqırımı olması faktı dünyanın bir çox ölkələrinin və beynəlxalq təşkilatların qərarlarında, qətnamələrində əksini tapır. Kanada, Meksika, Kolumbiya, Peru, Pakistan, Bosniya və Herseqovina, Rumıniya, Çexiya, İordaniya, Honduras və digər ölkələrin parlamentləri, eləcə də ABŞ-ın bir sıra ştatlarının qanunverici orqanları və İslam Əməkdaşlıq Təşkilatı Xocalı soyqırımını tanıyıb. Beynəlxalq hüquqa görə, soyqırımı sülh və bəşəriyyət əleyhinə yönələn əməldir və ən ağır beynəlxalq cinayət sayılır. BMT Baş Məclisinin 1948-ci il 9 dekabr tarixli 260 saylı qətnaməsi ilə qəbul edilən və 1961-ci ildən qüvvəyə minən Konvensiyada soyqırımı cinayətinin hüquqi əsası təsvir edilib. Ermənistanın Azərbaycana qarşı təcavüzü zamanı həmin Konvensiyada təsbit edilən soyqırımı cinayətinə aid bütün əməllər tətbiq olunub.

Xalqımız qəti əmindir ki, ədalət mütləq yerini tutacaq, Xocalı faciəsi soyqırımı kimi tanınacaq, eləcə də hazırda Cənubi Qafqazın iqtisadi güc mərkəzinə çevrilən, beynəlxalq aləmdə mövqeyini daha da möhkəmləndirən, hərbi qüdrəti ilə seçilən Azərbaycan düşmən tapdağı altında olan torpaqlarını azad edəcək, şəhidlərimizin qanı yerdə qalmayacaq, günahkarlar isə layiqli cəzalarını alacaqlar.

Prezident İlham Əliyev "Rossiya-24" telekanalının müxbirinə müsahibə verib

Prezident İlham Əliyev "Rossiya-24" telekanalının müxbirinə müsahibə verib.

Müsahibə telekanalın Xocalı soyqırımı ilə əlaqədar efirə gedən reportajında yer alıb. Müsahibəni təqdim edirik.

Müxbir: İlham Heydər oğlu, ağır səhərdir. Hansı düşüncələrlə buraya gəlmisiniz, hansı fikirlərlə yuxudan oyanmısınız? Deməliyəm ki, Rusiyada rusiyalılar bu faciəni xatırlayırlar və bu günü ehtiramla yad edirlər. Hansı düşüncələrlə bu gün buraya gəlmisiniz?

Prezident İlham Əliyev: İlk növbədə, belə bir gündə bizimlə birlikdə olmaq və Azərbaycan xalqının faciəsinə münasibət bildirmək üçün Bakıya gəldiyinizə görə sizin telekanala təşəkkür etmək istəyirəm. Mən bunu çox yüksək qiymətləndirirəm və buna görə sizə minnətdaram. Bu gün Azərbaycan xalqının tarixində ən qanlı səhifələrdən biridir, azərbaycanlıların soyqırımı günüdür. Bu günü Azərbaycan xalqı həmişə yadda saxlayacaq və heç vaxt unutmayacaq. Ermənistan 26 il əvvəl azərbaycanlılara qarşı soyqırımı törədib. Bunun nəticəsində 613 dinc sakin öldürülüb, onlardan 106-sı qadın, 63-ü uşaqdır. 1200-dən çox dinc sakin əsir düşüb və işgəncələrə məruz qalıb, 500-ə qədər insan əlil olub, 150 dinc sakin barədə isə heç bir məlumat yoxdur. Onlar itkin düşmüş sayılırlar, amma onların öldürüldüyü ehtimalı daha çoxdur. Həmin müdhiş gün, həmin qanlı faciə barədə çox sayda video, foto materiallar, möcüzə nəticəsində sağ qalmış insanların şahidliyi var. Bu, erməni faşizminin təzahürü idi. Bu, vəhşiliyin təzahürü idi.

Bu gün bütün dünyada "Xocalıya ədalət!" kampaniyası genişlənir. Bu günlər dünyanın bir çox ölkələrində matəm tədbirləri keçirilir. Bu günlər Azərbaycanın diaspor təşkilatları, ictimaiyyət "dəyirmi masa"lar, təqdimatlar, sərgilər keçirir. Bütün foto və video sənədlər bu böyük faciə haqqında şahidlik edir. Biz bunu xatırlayırıq. Bunu heç vaxt unutmayacağıq. Bu faciənin heç vaxt təkrarlanmaması üçün Azərbaycan daha güclü olmalıdır. Siz mənim bu matəm gününü hansı hisslərlə qarşıladığımı soruşdunuz - hər bir azərbaycanlının keçirdiyi hisslərlə, günahsız öldürülənlərə görə dərd, kədər, qurbanlara görə ağrı hissi, eyni zamanda, ölkəmizi möhkəmləndirmək qətiyyəti ilə. Azərbaycan xalqının gələcəkdə heç vaxt belə faciə ilə üzləşməməsi üçün ölkəmizin iqtisadi, hərbi potensialını möhkəmləndirməliyik.

Müxbir: İlham Heydər oğlu, bu müsahibəyə, bizimlə vaxt tapıb görüşdüyünüzə görə təşəkkür edirik.

Prezident İlham Əliyev: Sağ olun.

Müxbir: Bu, dövlət üçün kədərlidir.

Prezident İlham Əliyev: Bu gün bizimlə burada olduğunuza görə bir daha sizə təşəkkür etmək istəyirəm. Çox sağ olun.

Müxbir: İştirak etməkdən məmnun olduq.

412:1.QXD 27.02.2018 21:49 Page 3

DAŞKƏSƏNDƏ XOCALI SOYQIRIMI QURBANLARININ ƏZİZ XATİRƏSİ DƏRİN HÜZNLƏ YAD EDİLDİ

Daşkəsəndə Xocalı faciəsinin iyirimi altıncı ildönümü ilə bağlı ümumrayon anım tədbiri 26 fevral tarixində rayon ictimaiyyəti fəallarının iştirakı ilə İcra Hakimiyyətinin iclas zalında keçirildi.

Tədbir Xocalı şəhidlərinin, o cümlədən torpaqlarımızın ərazi bütövlüyü uğrunda canlarından keçmiş qəhrəman Vətən övladlarının əziz xatirəsinin bir dəqiqəlik sükutla yad edilməsi ilə başladı.

Daha sonra Daşkəsən Rayon İcra Hakimiyyətinin Başçısı Əhəd Abıyev anım tədbirində çıxış etdi. O, çıxışında dedi:

– 26 il əvvəl – 1992-ci il fevralın 25-dən 26-na keçən gecə erməni təcavüzkarları Azərbaycanın Xocalı şəhərində bəşəriyyət tarixində ən qanlı faciələrlə bir sırada duran soyqırım törədiblər. Xocalı faciəsi XX əsrin ən dəhşətli soyqırım hadisəsi və beynəlxalq cinayət kimi təsdiq olunmuşdur. Bu soyqırım zamanı Azərbaycan xalqı yüzlərlə şəhid qurban vermişdir.

Xocalı soyqırımı Dağlıq Qarabağ münaqişəsi zamanı baş vermiş ən dəhşətli hadisələrdən biridir.

1992-ci ilin fevral ayının 25-dən 26-na keçən gecə erməni silahlı birləşmələri keçmiş SSRİ-yə məxsus olan və o dövrdə Dağlıq Qarabağın Xankəndi şəhərində yerləşən 366-cı alayın bilavasitə köməkliyi ilə yeddi min nəfərə qədər azərbaycanlı əhalinin yaşadığı Xocalı şəhərinə 5 istiqamətdən hücum etdilər. Əhali tibbi xidmət və ərzaq sarıdan ciddi əziyyət çəkirdi. Şəhərdə çox sayda xəstələr, yaralılar, qocalar, qadınlar və uşaqlar var idi.

Həmin gecə dinc mülki əhali, uşaqlar, qadınlar, qocalar, xəstələr ağlasığmaz vəhşiliklə məhv edildi. Yalnız təsadüflər nəticəsində bir qrup Xocalı sakini tarixə şahidlik etmək üçün sağ qala bildi.

Xocalı soyqırımı nəticəsində 613 nəfər qətl edildi, 1000-dən artıq dinc sakin müxtəlif dərəcəli güllə yarası alaraq şikəst oldu, 1275 nəfər girov götürüldü. Onlardan 150 nəfərinin taleyi bu gün də məlum deyil. Qətlə yetirilənlərin 106 nəfəri qadın, 63 nəfəri azyaşlı uşaq, 70 nəfəri ahıl qoca, şikəst olanların 76 nəfəri yetkinlik yaşına çatmamış oğlan və qızlar idi.

Son iki əsrdə erməni millətçi və ekstremist dairələri xarici havadarlarının köməyi ilə tarixi Azərbaycan torpaqları hesabına xəyali "Böyük Ermənistan" ideyasını reallaşdırmaq məqsədilə Azərbaycana qarşı ardıcıl işğalçılıq siyasəti həyata keçirmiş, bu məkrli məqsədə çatmaq üçün zaman-zaman amansız terror aksiyaları və kütləvi qırğınlar, deportasiya və soyqırım kimi cinayətlər törətmişlər.

Çoxsaylı tarixi sənədlər şahidlik edir ki, 1905-1907, 1918-1920, 1948-1953-cü illərdə Qafqazda öz tarixi ərazilərində etnik təmizləmə və soyqırım siyasətinə məruz qalan yüz minlərlə azərbaycanlı kütləvi surətdə qətlə yetirilmiş və öz dədə-baba torpaqlarından didərgin salınmışlar.

1988-ci ildən etibarən Ermənistanın Azərbaycana qarşı əsassız ərazi iddiaları yenidən baş qaldırmışdır. 1988-1989-cu illərdə 250 mindən artıq azərbaycanlı son nəfərinə kimi Ermənistandakı tarixi torpaqlarından deportasiya edilmiş, bu qanlı aksiya zamanı yüzlərlə günahsız insan – qocalar, qadınlar, uşaqlar vəhşicəsinə qətlə yetirilmişdir.

İyirmi ildən çoxdur ki, Azərbaycan torpaqlarının 20 faizi, o cümlədən, Dağlıq Qarabağ inzibati-ərazi bölgüsünə daxil olmayan və 90-cı illərin əvvəllərinədək bütünlüklə azərbaycanlıların yaşamış olduqları 7 rayon hələ də Ermənistan silahlı qüvvələrinin işğalı altındadır. Münaqişə nəticəsində 1 milyondan artıq azərbaycanlı öz əzəli yurdlarından vəhşicəsinə qovulmuş, on minlərlə adam qətlə yetirilmiş və şikəst edilmişdir. İşğal zonasında yüzlərlə şəhər və kənd, minlərlə ictimai-mədəni tikili, təhsil və səhiyyə müəssisələri, tarixi-mədəniyyət abidələri, muzeylər, məscidlər, müqəddəs sitayiş yerləri, qəbiristanlıqlar yerlə-yeksan edilərək, misli görünməmiş vandalizm aktına məruz qalmışdır.

Xocalı soyqırımına ilk dəfə siyasi-hüquqi qiymətli Ulu Öndərimiz Heydər Əliyev verib. Belə ki, 1994-cü ildə Azərbaycan xalqının ümummilli liderinin təşəbbüsü ilə Milli Məclis Xocalı soyqırımı ilə bağlı qərar qəbul edib. Həmin qərarla fevral ayının 26-sı Xocalı soyqırımı və Milli Matəm günü kimi qəbul olundu, bu barədə bütün beynəlxalq təşkilatlara bildirildi, Azərbaycan xalqının haqq səsi çatdırıldı.

Ölkə Prezidenti, Silahlı Qüvvələrin Ali Baş Komandanı çox hörmətli cənab İlham Əliyevin apardığı uğurlu xarici siyasət sayəsində hazırda bu soyqımı törədənlərin ifşa olunması və beynəlxalq ictimaiyyətin məlumatlandırılması Azərbaycanın xarici siyasətinin əsas istiqamətlərindən biri kimi müəyyənləşdirilmişdir. Xocalı həqiqətlərinin dünyaya çatdırılması, beynəlxalq aləmdə yayılması, eləcə də bu soyqırıma obyektiv qiymət verilməsi istiqamətində davamlı olaraq iş aparılır. Bu baxımdan Heydər Əliyev Fondu, xüsusilə onun prezidenti, Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti çox hörmətli Mehriban xanım Əliyevanın gördüyü işlər olduqca təqdirəlayiqdir. Belə ki, fond bəşəriyyətin ən böyük faciələrindən olan Xocalı soyqırımı haqqında faktların dünyaya çatdırılması istiqamətində çox sistemli və ardıcıl fəaliyyət göstərir.

Heydər Əliyev Fondunun vitse-prezidenti Leyla xanım Əliyevanın təşəbbüsü ilə ayrı-ayrı ölkələrdə təşkil edilən və faciənin həqiqətlərinin yayılmasına yönəlmiş "Xocalıya ədalət!" beynəlxalq kampaniyası da Xocalı soyqırımının beynəlxalq aləmdə tanıdılması istiqamətində işləri daha da sürətləndirib, səmərəsini artırıb, xalqımızın başına gətirilən bu faciəni və Ermənistanın işğalçı dövlət olduğunu dünya ictimaiyyətinə çatdırılmasında çox mühüm rol oynayıb. Belə ki, hal-hazırda ondan çox xarici ölkə və ABŞ-ın 20-dən çox ştatı Xocalı soyqırımını tam və ya parlament səviyyəsində qətliyam kimi tanıyıb.

Bildiyiniz kimi artıq uzun müddətdir ki, Xocalı həqiqətlərinin dünyada təbliği işində Azərbaycan və Türkiyə diaspor təşkilatları birgə fəaliyyət göstərirlər. Fevralın 20-də qardaş Türkiyə Respublikasının Prezidenti cənab Rəcəb Tayyib Ərdoğan Ədalət və İnkişaf Partiyasının (AKP) parlament qrupunun toplantısındakı çıxışı zamanı Azərbaycanın bu haqq işinə böyük dəstək verib. Türkiyə Prezidenti öz çıxışında bütün dünyaya səslənərək deyib: "Xocalı faciəsi zamanı şəhid olan azərbaycanlı qardaşlarımızı rəhmətlə anırıq. Dünyada vəhşi qətliam arayan varsa, bu, Xocalıdır. İnsanlıq tarixinin ən böyük zülmlərindən biri 26 il əvvəl Xocalıda yaşanıb. Dünyada hər fürsətdə demokratiyadan, insan hüquqlarından bəhs edib Xocalı qatillərinə hökm kəsən və ya bununla bağlı çıxışlar edən bir ölkə gördünüzmü? Görə bilməzsiniz. Çünki türkə, müsəlmana gələndə onların gözləri, qulaqları və vicdanları qapanır. Onlar görməz, duymaz, hiss etməzlər. Amma hər kəs unutsa da, biz unutmayacaq və unutdurmayacağıq. Xocalı qətliamını da, qardaşlarımıza qarşı işlənən bütün insanlıq günahlarını da hər zaman xatırlayacaq və xatırladacağıq".

Xocalı faciəsi qan yaddaşıdır və bu faciəni Azərbaycan xalqı heç vaxt unutmayacaqdır.

Bir vacib məsələ ilə bağlı bildirmək istəyirəm ki, möhtərəm Prezidentimiz cənab İlham Əliyevin sədrliyi ilə Nazirlər Kabinetinin 2017-ci ilin sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunan iclasında dövlətimizin Başçısı 2018-ci ili "Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti ili" elan etmişdir. Yüz il bundan əvvəl müsəlman aləmində ilk dəfə olaraq demokratik cümhuriyyət yaradıldığını diqqətə çatdıran ölkə Rəhbərimiz çıxışında deyib ki, bu respublikanı Azərbaycan xalqı yaratdığına görə hər birimiz fəxr edirik. Bununla bir daha bütün dünyaya nümayiş olunmuşdur ki, Azərbaycan xalqı böyük xalqdır, istedadlı xalqdır, azad xalqdır.

Möhtərəm Prezidentimiz cənab İlham Əliyevin 2018-ci ili "Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti ili" elan etməsi, həm də Azərbaycan cəmiyyətinin müstəqil dövlətçiliyinə sahib çıxmaq iradəsidir.

Azərbaycan xalqının müqəddəratında taleyüklü əhəmiyyətə malik hadisələrin də hər birinin, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranması ərəfəsində azərbaycanlılara qarşı törədilmiş kütləvi qırğınların da 100 ili tamam olur. Azərbaycan xalqının milli müqəddəratı ilə birbaşa bağlı olan bu faciənin 100 illiyinin qeyd edilməsi, həm də torpaqlarımızı bu gün də işğal altında saxlayan Ermənistanın işğalçılıq tarixinin mahiyyətini geniş ictimaiyyətə çatdırmaq imkanıdır.

Milyonlarla həmvətənlilərimiz kimi biz daşkəsənlilər də Ermənistan-Azərbaycan Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin həllini ulu öndər Heydər Əliyev siyasətinin müdrikliyində və həmin siyasi kursu layiqincə davam etdirən ölkə başçısı çox hörmətli cənab İlham Əliyevin məqsədyönlü fəaliyyətində görürük.

Xalqımız, o cümlədən də biz daşkəsənlilər Dağlıq Qarabağ münaqişəsinin ədalətli həlli, işğal olunmuş torpaqlarımızın azad edilərək ölkəmizin ərazi bütövlüyünün bərpası ümidi ilə yaşayır və bu günün uzaqda olmadığına inanırıq.

Birmənalı olaraq bir daha əminliklə bildiririk ki, Xocalı soyqırımının günahkarları, xüsusilə qətliyamın əsas iştirakçılarından biri olan Serj Sarkisyan öz layiqli cəzalarını alacaq və cinayət məsuliyyətinə cəlb olunacaqlar. Çünki bu dəhşətli cinayət cəzasız qala bilməz. Bu qanlı faciə təkcə Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş qətliyam deyil, o həm də bütün insanlığa, bəşəriyyətə qarşı törədilmiş bir cinayətdir.

Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin, əziz ruhları şad olsun!

Daşkəsən Rayon İcra Hakimiyyətinin Başçısı Əhəd Abıyevin dərin məzmunlu nitqindən sonra tədbirdə iştirak edən digər natiqlər də Azərbaycanın azadlığı, müstəqilliyi və ərazi bütövlüyü uğrunda döyüşlərdə şəhid olmuş və bu amansız soyqırımın qurbanına çevrilmiş dinc, günahsız soydaşlarımızın keçdiyi məşəqqətli həyat yolundan söhbət açıb faciənin ağır nəticələri, sağalmaz yaraları, cinayətkar və işğalçıların öz layiqli cəzalarını alması istiqamətində hər birimizin üzərinə düşən məsuliyyət və vəzifələr haqqında çıxışlar etdilər.

Qeyd edək ki, Xocalı soyqırımının 26-cı ildönümünün Daşkəsən rayonunda qeyd edilməsi münasibətilə Daşkəsən Rayon İcra Hakimiyyəti Başçısının müvafiq sərəncamı əsasında hazırlanmış tədbirlər planına uyğun olaraq rayonun bütün ümumtəhsil məktəblərində, idarə, müəssisə və təşkilatlarda, inzibati ərazi dairəsi üzrə nümayəndəliklərdə silsilə anım tədbirləri keçirilmiş, rayon sakinləri təşkil olunan anım tədbirlərində erməni vəhşiliyinə, ötən əsrin ən amansız soyqırımına öz kəskin etirazlarını bildirmişlər.

412:1.QXD 27.02.2018 21:49 Page 4

Sed hezaran kes, bona komkûjîya Xocalîyê meşîyan

Ev roj, 26-ê şûbatê sed hezaravan kes, bi serokê komara Azerbaycanê birêz Îlham Elîyêvva, ji meydanê ``Azadî``yê heya peykela şehîdên Xocalîyê meşîyan û gul û sosinava şehîda bîr anîn. Serokê komara Azerbaycanê birêz Îlham Elîyêv der bare komkûjîya-qetlîyama Xocalîyê axifî û got: ``Emê komkujîya-qetlîyama Xocalîyê çawa ``Komkûjîya Gel`` li cîhanê bidine nasandin...

Trajêdîya-şepûka û komkûjîya gellên bajarê Xocalîyê...

Li qurna (sedsala) XX-a, XOCALÎ wek Helepçe, Dêrsim, Mahabat komkûjîyek ji alîyên nijatparêzên ermenî bi harîkarîya eskerên sor, yê sovêtêye berê hat qetandin.

Di sala 1992-a, şeva ji 25-a derbasî 26-şê şûbatê li bajarê haşitî xwaz Xocalîyê şepûkek, komkûjîyek ji alîyên “mirovahî“-yê, ji alîyên ermenîyan hat kirin. Dijminên nijatparêz wê şevê bajarê Xocalîyê bi xwîna gel sor “xemiland“.

Li Qerebaxê şer dom dikir, Xocalî navçek li navbera Qerebaxê û Axdamê bû, hê şer ne gêhêştibu wur, ne dihate aqilê tu kesî ermenî wê wextekî şeva zivistanê êriş bike ser bajarê Xocalîyê û gellên am û tam qetlîyam bikin. Her der bi berfa sipî hatibu xemilandin.

Roja 25-ê şeva şûbatê, derbasî 26-a bunê bi harîkarîya korpusa tangên û topên rusaye 366-a eskeranva êrişî bajarê Xocalîyê kirin û jin-zarok, kal-pîr, keç-xortên dest vala hatin qetlîyam kirin. Yê dîl ketî hê jî tu agahî jê tunene, yê ku revîbûn daristanê bi serma şehîd ketibûn.

Hinek xwe gîhandibun gundan û silamet mabun. Lê miqabin wê şevê faşîstên ermenî 613 mrov qetl kiribûn, kîjanî ku ji wana 63 kes zarok, 106 kes jin, 70 kes kal û pîrbûn. 8 malbet bi temamî hatine tunekirin, 25 zarok dê û bavên xwe unda kirine, 130 zarok hinek bavên xwe, hinek jî daykên xwe unda kirine. 487 mirov kîjanîku ji wana 76 zarok giran brîndar bibûn. 1275 mrov dîl birine, 150 mirov undaye.

Hine kesên ji Xocalîyê saxin, agahî didin wekî, pirranîyê gellên Xocalîyê azerî û kurd bune û serkarê dewleta Azerbaycanêye wî çaxî, Ayaz Mutellîbov bi zane Xocalî bê parastin hîştine û bona wê jî bû sedemê qetlîyamê. Heya hatina Hêyder Elîyêve hertim zindî, tu kes pirsa Xocalîyê dernedixiste rojevê, wextê Hêyder Elîyeve hertim zindî hat ser kar, bajarê Xocalî wek bajarê şrhîda nav kir û buyerên Xocalîyê derxicte rojeva Azerbaycanê û cîhanê. We rojê, 26-ê şûbatê çawa roja komkûjîyê elam kir. Her sal gellên Azerbaycanê, 26-ê şûbatê wek roja komkûjîyê derbas dikin û dengên xwe digîhînine cîhanê, wekî gelên cîhanê bizanibin ermenî çi şepûk anîne sere gelên Azerbaycanê piranî sere gelên azerî û kurd. Daxwazîya me ewe wekî, rewşenbîrên me wek Çeto Omerî bên Azerbaycanê, agahî hildin, ji van buyaran agahdarbin û agahîyê bidine sazîyên gelên me wusa jî sazîyên cîhanê, wekî nijatparêzên ermenî li Ermenîstanê, Laçînê, Kelbecerê, Kubatliyê, Cebrailê çi şepûk anîne serê gelên Azerbaycanê û gelên kurd.

Amadekar: Tahir Silêman

412:1.QXD 27.02.2018 21:49 Page 5

Xocalı soyqırımnın bünövrəsi erməni daşnaklar tərəfindən 1897-ci ildə Xanasorda 40000 kürd və türk xalqlarının qətli ilə başlayaraq, Qərbi Azərbaycanda, Qarabağda, Naxçıvanda, Bakı və ətraf rayonlarda və sonda 26 fevral Xocalı soyqırımına qədər gəlib çatmışdır

Kürd yoxsa Erməni Soyqırımı; Fərziyyələr və Həqiqətlər

Hərdən biz ata-babalarımızın nəsihətlərini unuduruq, özü də tez unuduruq. Babam Kürd Musa, ömrünün sonuna-yəni 115 yaşına qədər Qərbi Azərbaycanın Vedibasar əyalətində yaşamışdır. O, hər zaman ermənilərin müxənnət olduqlarından danışardı və bizə tövsiyəsi də o olardı ki, ermənilərə etibar etməyin. Çünki, onlar fürsət düşən kimi, öz pis əməllərini həyata keçirəcəklər.

Mən ona qədər erməni-müsəlman davası görmüşəm. "İtlə yoldaş olanın zopası əlində olmalıdır", deyə bizə nəsihət verərdi. Son günlərdə erməni soyqırımında əhəmiyyətli rol aldığı iddia edilən kürdlər və bu rol səbəbiylə kürdlər tərəfindən ermənilərdən istənilən üzrlər danışılmaqdadır. Görəsən, Xocalı, Xanasor, Sorkuli və bu kimi yüzlərlə şəhər və kəndlərdə aparılan soyqırımınlar üçün erməni daşnakları nə vaxt üzr istəyərək soyqırım iddialarından əl çəkəcəklər. 1915-ci ildə yaşanan acı hadisələrlə üzləşmək nə qədər lazımdırsa , kürdlərin də bütünlüklə olaraq bu qırğında iştirak almadıqlarını söyləmək və müdafiə etmək də bir o qədər əhəmiyyət ifadə etməkdədir. Bu mövzu ilə əlaqədar araşdırmaçı -yazar və dilçilik mütəxəssisi Mamostə Əziz Cəvonun keçdiyimiz aylarda rusca nəşr olunmuş məqaləsindən bəzi məqamları dərc etməyimizi məqsədəuyğun hesab etdik.

Doğruları görmək lazımdır ... - Eziz Cəvo

Modest Kolerovun "Yeni partlama nöqtələri: Kurdistan, Qarabağ və Rusiya" başlıqlı məqaləsi içində yaşadığımız dövrdəki dünya siyasətinin bir sıra aktual mövzularına öz prizmasından baxır. Məqalənin yazarının təqdim etdiyi, eyni müddət içərisində yaşanan bu problemlərin strateji və geosiyasi istiqamətlərinin analizlərini özünəməxsus şəkildə təhlil edir.

M. Kolerov deyir ki: " ... Ermənistanın geosiyasi zəifliyi və kürdlərin dövlətin səhnəsinə çıxmaları , obyektiv olaraq bir dəfə daha erməni siyasətində , zəmanət sistemləri arasında - əsgəri olaraq Kollektiv Təhlükəsizlik Razılaşması Təşkilatında , siyasi olaraq da ABŞ və NATO da - sağlam seçki edə bilmə problemini deyil, amma Dağlıq Qarabağın idarəsi məsələsində çox da əhəmiyyətli olmayan bir problemi (demoqrafik ağırlığına görə) önə çıxarır çünki, "tarix boyunca ermənilərlə kürdlər anlaşmamışlar və 1915 –ci ildə erəmənləri osmanlılarla birlikdə kürdlər də soyqrıma məruz qoyublar".

İlk olaraq, yalnız kompleks bir problem olan erməni - kürd əlaqələri və problemləri haqqında deyil , eyni zamanda Osmanlı İmperatorluğunda yaşamış digər millətlərin əlaqələri və problemləri haqqında da belə ayaqüstü bir şey söyləmək gərəksizdir. Bu mövzular xüsusi diqqət tələb edir. İkincisi M. Kolerovun ən sonunda dövlətləşmə yoluna girmiş Kürdlərin guya erməniləri soyqrıma məruz qoymaları fikri tamami ilə yanlış və absurddur.

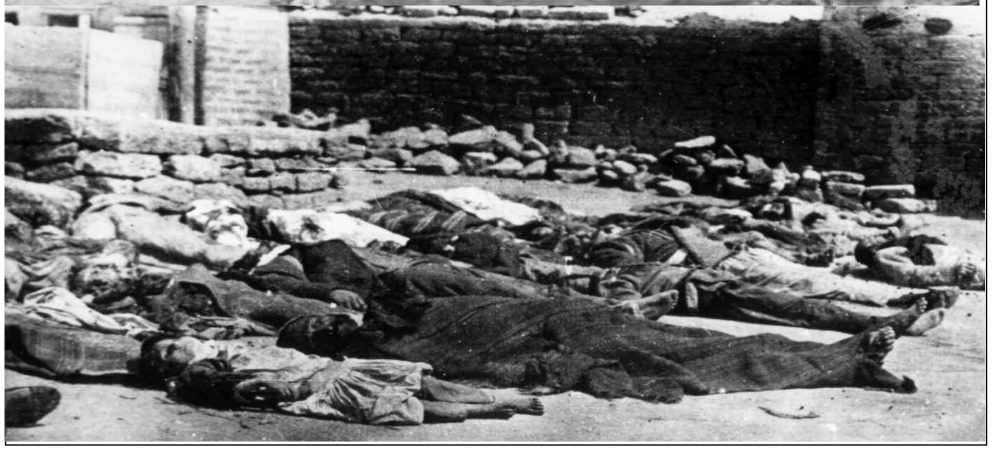

Başda deyilməsi lazım olan; yunanlıların , kürdlərin , assurilər və Osmanlı İmperatorluğunda yaşayan türk olmayan digər millətlərin soyqrımlarından olduğu kimi erməni soyqrımının da bu dövlətin siyasətinin bir nəticəsi olduğudur. Soyqırım , bir dövlətin öz vətəndaşlarından bir seqmentə və ya başqa ölkədəki insanlara qarşı tətbiq məhv siyasətidir. Soyqırım termini , nəticələri nə qədər trajik olursa-olsun , dövlət statusunda olmayan millətlər və dini icmalar arasında baş verən qarşıdurmalar üçün istifadə edilə bilməz və onlar üçün etibarlı ola bilməz . Və Osmanlı İmperatorluğunda , kürdlər və ermənilər arasındakı qarşıdurmaların nəticəsi də tragik olmuşdur. Bunu inkar etmək mümkün deyil. Amma soyqırım tamamilə fərqli bir hadisədir . Məqsədi bir milləti və ya dini bir birliyi tamamilə məhv etmək istəyi olan bir dövlət siyasətidir.

Xainlər və günahkarlar öz xalqlarından deyildirlər! Kürdlər bu günə qədər davam etdirilən soyqırım siyasətinə qurban edilmişdir və xainlərin işlədikləri cinayətlər səbəbiylə bütün xalqın cinayət məsuliyyətinə cəlb heç bir dayağının ola bilməyəcəyi kimi ermənilərində bu iddialarının əsası və dayağı yoxdur.

Bir də tarixi həqiqətlərə müraciət edək. Ən başda, Vazgen Kazaryanın məşhur erməni alimi Stepan Boqosyana yazdığı məktuba baxaq. (S. Boqosyan - alim, Sovet Ermənistanı Radio- TV nəşrləri komitəsi köhnə başçısı , Ermənistan Kommunist Partiyası köhnə I katibi - AM).

"- Hörmətli Stepan Bogosyan ! ... Məqalədən ortaya çıxan budur ki , Xanasor hərəkəti erməni millətinin yaddaşında qorunduğu kimi reallaşmamış . Bununla nə demək istəyirsiniz? "Ey ermənilər, əgər indiyə qədər erməni fədailərinin (Hayduk) silahlarını qadın və uşaqlara doğrultmadıqlarını və güllələmədiklərini zənn edirsinizsə yanılırsız. Güllələdim ! Həm də necə güllələdimmi demək istəyirsiniz ? Bunumu göstərmək istəyirsiniz? Xalqın gözündə fədailərin əziz xatirəsini alçaltmaqmı istəyirsiniz? "- Bu məktub" ՀայԱրիներ "(" erməni aryanlar " , № 63 , 64, Oktyabr , 2005) qəzetində və daha sonra" ՀԱՑԱՐԻԱԿԱՆԶ "(" Zovarmari – Ermənilerin səsi ") saytında nəşr olundu.

Vazgen Kazaryanın söz açdığı Xanasor hərəkəti haqqında ermənilərin "narıland.com "saytından oxuyuruq: (Xatırladım ki, bu hərakatı ermənilər müqəddəs hərakat hesab edirlər N. Ə.)

" Xanasor hərəkəti 25-27 İyul 1897 " başlığı altında belə yazılıb: " Xanasor hərəkatı erməni döyüşçülərindən ibarət olmuşdur. Bu hərakatın məqsədi Mazrik Kürd Tayfaları İttifaqını məhv etmək idi. Bu hərakat Daşnak Partiyası tərəfindən yaradılmışdır. Onların məqsədi bu tayfanın döyüş gücünü məhv etmək və intiqam almaq idi və onlar kürdlərdən intiqam aldılar. (Nəyin intiqamını görəsən? N.Ə) 25 İyul 1897-ci ildə səhərə yaxın vaxtda 250 (başqa qaynaqlara görə, 150-300 arası) döyüşçülərlə bir basqınla Mazrik Kürd Aşiretinə hücum etdilər və zəfər qazandılar ... Basqın 27 İyulda sona çatdı ".

Bu məqalədə döyüşçülərin əsas olaraq tayfanın kişilərini öldürdüklərini qadın və uşaqlara isə toxunmadıkları yazılır. Amma silahlıların döyüş taktikalarını azca da olsa bilən anlayır ki, ani bir hücumda , hələ ortalıq aydınlanmadan səhərə yaxın, insanın çoxu yuxudaykən bu hücum edilibsə , kişilərin harada , yaşlı qadın və uşaqların harada olduqlarını bilməyin mümkün ola bilməyəcəyini anlar. Bu üç günlük müharibənin sonunda Mazrik Kürd Aşireti bütünlüklə qətlə yetrilmiş, 40.000 qədər insan öldürülmüşdür (bax: http://www.aztagdaily.com/archives/22143 40.000 insan öldü) . Məqalədə isə yalnız 25 inansın öldürüldüyü yazılıb. (başqa qaynaqlara görə -20). Bu ortaya çıxan sayı tərəflərin döyüşdə verdikləri itkin sayı deyil . Ayrıca məqalədə izah edildiyinə görə iki erməni keşiş də silahlı qruplarla birlikdə bu hərəkətə qatılmışdır. Xanasora edilən hücumun 1915-ci il hadisələrindən 18 il əvvəl icra edildiyinə diqqət yetirək. 1915-ci ilə gəlindiyində kürdlərin yeni bir Xanasor qisası quruplaşdığının yetişdiyini də anlamaq lazımdır. Ermənilərə qarşı nifrət səbəbi olan, erməni fədailərinin hərəkətlərinin xatirələrindən gücünü almış bu kürdlərin bir hissəsinin ermənilərə qarşı cəzalandırma əməliyyatlarında iştirak etmiş ola biləcəkləri qəbul edilə bilər. Xanasor hərəkəti erməni hərbiçilər tərəfindən edilən tək qanlı hücum deyil Ermənilərin onlarla belə hücumları olmuşdur, lakin Osmanlı hokuməti əhəmiyyət verməmişdir.

Sərhat bölgəsində bir Yezidi Kürd də zamanında mənə buna bənzər bir hadisə söyləmişdir. 1915 –ci il hadisələrindən sonra qaçqın olaraq 1918-ci ildə yaxın qohumlarıyla birlikdə Ermənistandakı Kürd kəndimiz Pampada məskunlaşmışdır. Onun dediyinə görə, kürd kəndi Sorkuli (yüzlərlə evə sahib böyük bir kənd) eyni şəkildə bir gecədə yox edilmiş əhalisi qətlə yetirilmişdir. Gecə vaxtı kəndə hücum edən ermənilər kəndin bütün sakinlərini qətlə yetirmişlər və kəndə od vurub yandırmışlar.

O zaman qətlə yetirilmiş kürdlərin fotoşəkillərini çəkəcək və ya hadisələri detallarıyla yazacaq olan kəslər yox idi. Bu siyasət bu gün də icra edilməkdə və yenə kimsədən bir səs çıxmır. Kürd xalqı etmədiyi şeylər üzündən günahkar göstərilmə siyasətinin , haqsızlığının və əxlaqsızların əxlaqsızlığının qurbanı olmuşdur. Kürdlər , Osmanlı Dövlət mexanizmində silah vəzifəsi görmüş bu xainləri günahkar elan etmiş olmalarına baxmayaraq, ermənilər qanlı "Xanasor qətliamının" ildönümünü "zəfər günü " kimi, bir bayram kimi qeyd edir və bu hücuma həsr edilən mahnı və marşları oxuyurlar. Erməni siyasi liderləri bu qanlı və faciəli hadisəni tərifləmə və ucaltma fikirlərindən bu günə qədər əl çəkməyiblər..

Səhifəni hazırladı: Tahir Süleyman

Kimliyindən asılı olmayaraq, hər bir Azərbaycan vətəndaşı harada olmağından asılı olmayaraq faciələrimizi, ələlxüsüs Xocalı faciəsini dünya ictimaiyyətinə çatdırmalıdır!

Xocalı soyqırımı Kürdüstanın Ərbil şəhərində keçirilən konfranslarda qaldırılıb

Kürdüstan bölgəsinin Səlahəddin universitetinin rektoru Əhməd Dzeyinin rəhbərliyi ilə “Osmanlı dönəmində Yaxın Şərq və Kürdüstanın siyasi durumu” mövzusunda 17 ölkənin iştirakı ilə keçirilən konfransa Azərbaycandan beş nəfərlik nümayəndə heyəti də dəvət olunmuşdur.

İlkin olaraq türkmən Yazıçılar birliyinin sədri və “Yurd” dərgisinin baş yazarı, sabiq türkmən millət vəkili Əsəd Ərbil, Ərbil

şəhərində Yazıçılar Birliyinin konfransında iştirak etmək üçün bizi dəvət etdi. Mövzu “Hələbçədə, Balisanda kürdlərin, türkmənlərin Səddam Hüseyn tərəfindən kimyəvi silahlarla soyqırıma məruz qalması” mövzusunda, yaxşı yazarlara təqdimat keçiriləcəkdi. Əsəd Ərbil başda olmaqla türkmən və kürd şair və yazıçıları bizi də dəvət etdilər və biz konfransa getdik. Yazıçılar Birliyinin konfransında, mən cəhd etdim ki, ermənilərin 1992-ci ildə Azərbaycanda yaşayan türklərə, kürdlərə qarşı törətdikləri faciələri, ələl xüsus Xocalı soyqırımı məsələsini gündəmə qoyun. Əvvəlcə onlar tərəddüd etdilər və dedilər ki, bu gündəlikdə yoxdur. Amma mən təkid etdim, Xocalı ilə bağlı apardığımız kitabları, şəkilləri göstərdik. Dedik ki, Səddam Hüseyn kimyəvi silahla insanları kütləvi şəkildə qırıb. Ermənilər isə qırmaqdan əlavə insanların gözlərini çıxardıblar, başlarının dərisini soyublar. Yəni bunlar daha dəhşətlidir. Xocalıda azəri türkləri ilə bərabər kürdlər də olub.

Yəni təkidlə məsələni gündəliyə saldırdım. XIX əsrdən ermənilərin Qarabağa gətirilməsi, 1915-ci illərdə erməni-türk müharibəsi dövründə camaatın Qərbi Azərbaycandan məcburi İrana mühacirət olunması, Sovet hökuməti dövründə qayıtması, 1937-ci ildə kürdlərin Orta Asiya və Qazaxıstana sürgün olunması, 1947-ci ildə azərbaycanlıların Qərbi Azərbaycandan kütləvi şəkildə deportasiya edilməsi, Dərələyəz, Zəngəzur mahallarının boşaldılması məsələlərini tarixi faktlarla gündəmə gətirdim. Xocalı məsələsinə geniş yer verərək orada olan hadisələri, əlimizdə olan məlumatları çatdırdım. Aprelin 16-da Səlahəddin Universitetində 17 dövlətdən gələn qonaqların iştirak etdiyi konfransda mən Xocalı məsələsini qaldırmaq istədim. Bu zaman konfrans rəhbərliyi qeyd etdi ki, bu tarixi bir mövzudur, siyasi mövzu deyil. Dedim o halda icazə verin xaricdən gələn jurnalistlərlə mətbuat konfranslı keçirim. Biz Xocalı ilə bağlı əlimizdə

olan 300-400-ə qədər şəkilləri, fakt olaraq çıxartdıq və xaricdən gələn jurnalistlərə təqdim edərək başa saldıq ki, belə bir hadisə baş verib. 50-dən artıq xarici jurnalistə 20 yanvar hadisələrini, Qarabağ hadisələrində partladılmış avtobusları, Bakı metrosundakı terror aktını əks etdirən şəkillər payladıq. Onlarda böyük maraq oyandı və dedilər ki, niyə Azərbaycan hökuməti və diasporası bu məlumatları bizlərə çatdırmır, bizimlə əlaqə saxlamır? Mən də onlardan xahiş etdim ki, siz də konferans rəhbərliyinə deyin, Xocalı soyqırımı məsələsini gündəliyə salarsa, biz konfrans iştirakçılarına Xocalı məsələsini şərh edərik. Xaricdən gələn jurnalistlərlə yerli jurnalistlər gedib konfrans rəhbərliyindən xahiş etdilər və bu məsələnin gündəliyə qoyulmasının razılığını aldıq.

Konfrans qabağı biz Xocalı, Qarabağ, 20 yanvarla bağlı 400-dən artıq şəkil və məlumatlar payladıq. Ondan sonra mən Xocalı soyqırımı ilə bağlı, Azərbaycanla bağlı geniş çıxış etdim. Çıxışım böyük alqışlarla qarşılandı. Bundan sonra müxtəlif siyasi partiyalarla görüşdük və Azərbaycanın başına gətirilən hadisələri gündəmə gətirdik. Mən universitetin tarix və ədəbiyyat fakültəsində də müəllim və tələbələrlə qarşısında seminar keçirdik, tarixi hadisələr, başımıza gələn bəlalar haqqında məlumat verdik, onlara əlimizdə olan vərəqələr payladıq. Ayın 20-də mən məsələni Kürdüstan parlamentinin gündəminə qoymağa çalışdım. Lakin Siyasi Bürodan bizə bildirdilər ki, biz Kürdüstan Hökuməti olaraq dəfələrlə Azərbaycan hökuməti ilə diplomatik əlaqələrə girməyə çalışsaq da, bu məsələ hələ də baş tutmayıb. Dedilər 50-yə yaxın ölkənin səfirliyi, konsulluğu Kürdüstan bölgəsində var. Lakin təəssüflər olsun ki, Azərbaycan hökuməti soyqırımla bağlı bizə müraciət etməyib. Ona görə də məsələni Kürdüstan parlamentinə qoya bilmərik. Bu, qanundan kənardır. Türkiyənin Ərbildəki konsulunun müavini İbrahim bəylə görüşdük. O da dedi ki, Xocalı məsələsinin qaldırılması çox yaxşı oldu. Əgər burada Azərbaycan səfirliyi olarsa biz bu məsələni daha qabarıq şəkildə gündəmə gətirə bilərik. Bələliklə biz Azərbaycanla bağlı beş konfrans və seminar keçirtdik. Türkmən Yazıçılar Birliyində, Türkmən Mədəniyyət Mərkəzində olduq, Molla Musa Bərzaninin məzarını ziyarət etdik”. Tahir Süleyman onu da vurğuladı ki, “Diplomat” qəzetinin idarə heyəti adından İraqda Azərbaycan səfirliyinin açılması üçün ölkə prezidenti İlham Əliyev cənablarına iki dəfə müraciət ediblər, lakin Xarici işlər nazirliyinin verdiyi cavab sabitliyin olmamasıdır.

Azərbaycanın İraqda səfirliyin açılması haqqında 2010-cu il noyabrın 12-də prezident İlham Əliyevin sərəncamı var. Lakin nədənsə, bu sərəncam indiyə qədər icra olunmayıb. Ermənistanın səfirliyi isə on illərdir İraqda fəaliyyət göstərir. Arzu edirik ki, yaxın zamanlarda Azərbaycanın da səfirliyi Kürdüstan bölgəsində fəaliyyət göstərsin.

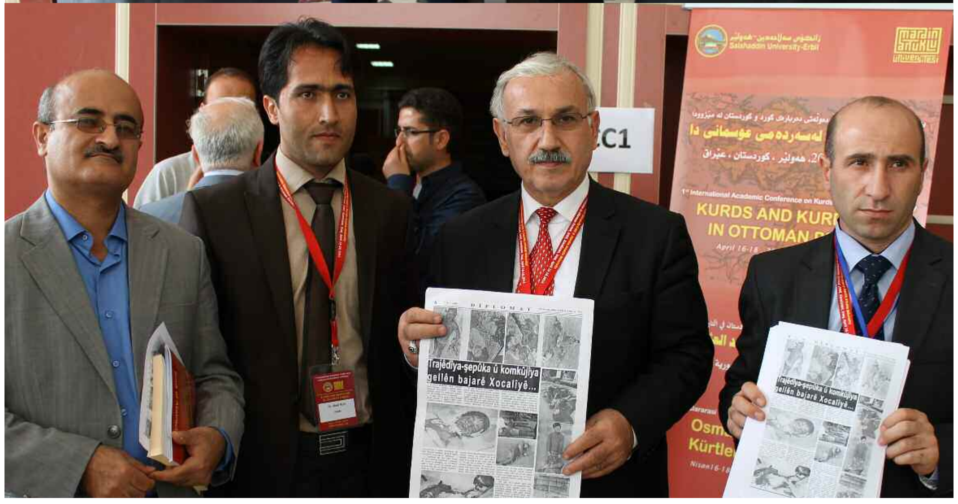

Kimliyindən asılı olmayaraq, hər bir Azərbaycan vətəndaşı harada olmağından asılı olmayaraq faciələrimizi, ələlxüsüs Xocalı faciəsini dünya ictimaiyyətinə çatdırmalıdır!

Kürdüstan muxtariyyətində Azərbaycan söhbəti...

Xocalı faciəsi Ərbil şəhərində anıldı; müxbirimiz Şimali İraqdan yazır...

Azərbaycandan Şimali İraqın Kürdüstan muxtariyyətinin paytaxtı Ərbil şəhərinə gedən 5 nəfərlik nümayəndə heyəti artıq bu ölkəyə çatıb. Məlum olduğu kimi, "Diplomat" qəzetinin baş redaktoru Tahir Süleymanın təşəbbüsü ilə 5 nəfərlik nümayəndə heyəti Səlahəddin Universitetində keçiriləcək "Osmanlı imperiyası dövründə Yaxın Şərqdə ictimai-siyasi vəziyyət" mövzusunda konfransda iştirak etməyə dəvət olunublar.

Heyətdə təşkilatçıların dəvətini qəbul edən "Yeni Müsavat"ın əməkdaşı Emil Salamoğlu da var. Nümayəndə heyətinin Ərbildə yaşayan kürd və türkmən ziyalıları, eləcə də hökumət təmsilçiləri, ədiblərlə görüşləri nəzərdə tutulur.

Bu görüşlərdən əlavə, müxbirimiz Şimali İraqda ictimai-siyasi vəziyyət haqda reportajlar da hazırlayır. Reportyorumuzun bölgə ilə bağlı ilkin təəssüratları belədir:

"Şimali İraqın sərhəd qapısından şəhər mərkəzinə qədər yoxlanış məntəqələrində əli silahlı polislər şəhərə daxil olan hər kəsə nəzarət edir. Şəhərin giriş-çıxışında hər bir maşın yoxlanılır, maşındakı şübhəli sərnişinlərin pasportlarına baxılır. Burada deyilir ki, polislər terrorçuları bir baxışdan tanıyırlar. Yalnız şübhələndikləri adamları saxlayırlar. Ərbil İraqın ən sabit bölgəsidir. Ona görə də başqa əyalətlərdən Ərbilə axın var. Şəhərdə tikinti bumu yaşanır. Hər yerdə binalar inşa edilir, parklar salınır. Türkiyə mətbuatının da yazdığı kimi, görünən budur ki, Ərbil gəlişməkdə olan yüksək səviyyəli bir paytaxtdır.

Nümayəndə heyəti aprelin 14-də Ərbil şəhərində təşkil olunmuş Kürdüstan Yazıçılar Birliyinin tədbirində iştirak edib. Tahir Süleymanın təşəbbüsü ilə proqramda olmayan Xocalı faciəsi ilə bağlı mövzu gündəmə salınıb və çıxışçıların sırasında T.Süleyman Xocalı faciəsində ermənilərin başımıza gətirdiyi fəlakətləri konfrans iştirakçılarının diqqətinə çatdırıb.

Türkmən Yazarlar Birliyinin sədri Əsəd Ərbil və İdarə Heyətinin üzvü Riyaz Dəmirçi də konfransda dəvət əsasında iştirak ediblər. Tədbirin əsas məqsədi Səddam Hüseynin hakimiyyəti dövründə kütləvi qırğına məruz qalan Ələbcəlilərə dair bədii əsər yazan ədiblərin mükafatlandırılması olub.

Konfransda ölkənin mədəniyyət naziri Doktor Kava Mahmud və Ərbil valisi Nevzad Hadi iştirak ediblər.

Mərasim Hələbcə və Xocalı qətliamı qurbanlarının bir dəqiqəlik sükutla yad edilməsi ilə başlayıb. Hələbcə qətliamı ilə bağlı Ərbil valisi və başqa yetkililər çıxış ediblər.

Daha sonra Tahir Süleymana söz verilib. Azərbaycan mediasında birmənalı qarşılanmayan T.Süleyman "Yeni Müsavat" müxbirinin birbaşa müşahidəsi olan konfransda erməni faşistlərinin Xocalıda azərbaycanlıların başına gətirdiyi müsibətlərdən, vəhşiliklərdən söz açıb. Qeyd edib ki, illər keçdikcə bizi göynədəcək bu faciə xalqımızın yaddaşından silinməyəcək:

"Əksinə, xalqımıza daha dözümlü olmağa, erməni şovinizminə qarşı mətin mübarizə aparmağa səbəb olacaq. Xocalı faciəsi nə Hələpca, nə Xatın, nə də Sonqimidir. Xocalı faciəsi daha ağır və dözülməz olub. Bu ağrı yaddaşımızdan heç vaxt silinə bilməz".

T.Süleyman Xocalı soyqırımında qətlə yetirilənlərin statistikasını açıqlayıb və vurğulayıb ki, bu dəhşətli faciə haqda bütün dünya məlumatlı olmalıdır: "Xocalıda 623 nəfər həlak olub, 8 ailə tam məhv edilib, 25 uşaq hər iki valideynini itirib. 230 uşaq bir valideynini itirib.

1275 nəfər əsir götürülüb. Xocalıya 5 milyard manat ziyan dəyib. İnsanlarımıza zülm olunub. Körpələr, yaşlılar, qadınlar amansızlıqla qətlə yetirilib.

Nə yaxşı ki, Çingiz Mustafayev kimi oğullar həyatlarını təhlükəyə ataraq bu hadisələri çəkib bütün bəşəriyyətə çatdırıblar. Xocalı bizim sağalmaz yaramız, ana-bacılarımızın ahnaləsi, körpələrimizin göz yaşlarıdır". T.Süleymanın çıxışına görə konfrans iştirakçıları ayağa qalxaraq alqışlayıblar. Konfransdan sonra onlar Xocalı hadisəsinin Ş.İraq ictimaiyyətinə lazımi şəkildə çatdırılmamasından şikayətləniblər. Yekunda Ş.İraqın mədəniyyət naziri və Ərbil valisi Hələbcə mövzusunda yazan bədii əsərlərin qəliblərini mükafatlandırıblar.

Emil SALAMOĞLU,
musavat.com
"Diplomat" qəzetinin 240-cı sayından

412:1.QXD 27.02.2018 21:49 Page 8

ERMƏNILƏRIN "DƏNIZDƏN DƏNIZƏ" ERMƏNISTAN XÜLYASINI GÖZÜNDƏ QOYAN İSMAYIL AĞA SIMKO

İran Hökumətinin xaincəsinə öldürtdüyü İsmayıl Ağa Sımkonun ölümündən 80 il keçdi.

1880-ci ildə böyük inqilabi hərakata başlayan Şeyx Ubeydulla inqilabının yatırılmasından sonra İran Kürdüstanında, aşirət rəisi və dərəbəylərinin rəhbərliyində siyasi və milli məqsədlərlə başlayan hərəkat demək olar ki, sona yetdi.

Kəlbağı, Cuanruyi kimi aşirətlərin ağır vergi ödəmələri səbəbindən zaman-zaman baş qaldırdıqları üsyanlar gerçəkdə milli məqsədlərdən və yurdsevər bir anlayışdan baş qaldırmışdı.

Muzafferuddin şah zamanında İran hər baxımdan ağır çətinliklərlə üz-üzə qaldı. Ölkənin gəlir və zənginlik qaynaqları iflasa uğradı. Hər aşirət rəisi özünün bölgəsinə müstəqil hökumət kimi baxırdı. İran Kürdüstanında Səlmas (Şapur), Urmiya (Rzaiyə) və ətrafının ən böyük kürd aşirəti olan Şıkakilər hökumətə tabe olmurdu. Sımko, bütün Şıkaki aşirətinin rəisi olub, Avdoyu boyuna mənsub idi. Sımko olduğu əraziyə hər baxımdan sahib olmuş, dövlətin buradakı hökmünə son vermişdi.

1905-ci ildə Muzafferrudin şahın avropa səyahətinə çıxdığı bir vaxt Nizamül-Səltənə adlı bir əsilzadə Azərbaycana vali olaraq göndərildi. Nizamül-Səltənə, Şıkaki aşirətini dövlətə boyun əydirmək istəyirdi. Amma bunun Şıkak aşirət rəisi Məhmət ağaya müharibə ilə qalib gələcəyinə inanmırdı. İkiüzlü sümürgəci bütün düşmənlər kimi o da müxtəlif planlar, hiylələr hazırlamağa başladı.

Özlərinə pislik etməyəcəyini və işbirliyi görəcəyini söyləyərək rəsmi bir dəvətlə Məhməd ağanın oğlu Cəfər ağanı Təbrizə dəvət etdi.

Yaxşı niyyətli və Qurana inamı olan Cəfər ağa dayısı Mirzə və altı qoruyucusu ilə birlikdə Təbrizə gedir və ilk öncə yaxşı qarşılanır.

O vaxtlar Qafqazlarda ermənilər rus havadarlarının köməyi ilə Türkiyə, İrəvan və Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində və eləcə də Şaumyanın və Mikoyanın planları əsasında Bakıda Azərbaycanlıların soyqırımına başlamışdılar. Onların planlarına görə, bu günki işğal olunmuş ərazilər, Zəngəzur, Naxçıvan, Gəncə, Qazax, Tovuz, bir sözlə, Kürə qədər olan ərazilər, Bakı və Bakı ətrafı ərazilər onlar tərəfindən soyqırım aparılaraq işğal olunmalıydı.

Nizamül-Səltənə 1915-ci ildə Türkiyədə kürdlər tərəfindən burunları ovularaq geri qayıdan ermənilərin asayişi pozmalarının qarşısını almağa və xalqın güvənliyini saxlamaq işini Cəfər ağaya həvalə etmək istədiyini bildirir. Əl altından isə onu öldürməyin planını hazırlayırdı. Məsələ ilə bağlı planı həyata keçirməkdən ötrü bura gəlişinin ertəsi günü Cəfər ağa Nizamül-Səltənə ilə görüşmək məqsədilə valiyə aid olan qonaq evinə göndərilir. Ancaq onun öldürülməsi üçün qonaq evinin çevrəsinə tapşırıqla lazımi pusqular qurulmuş, silahlı adamlar uyğun yerlərdə yerləşdirilmişdi.

Cəfər ağa hər şeydən xəbərsiz qonaq evinə gəlir və Qaracadağlı Məhməd Hüseyn xan Zərhami və adamları tərəfindən yaylım atəşinə tutularaq öldürülür. Cəfər ağanın adamları silah səsinə hadisə yerinə gəlirlər. Cəsədin aparılmasının qeyri-mümkün olduğunu görüb canlarını qurtarmaq üçün vuruşurlar və iki ölü verərək Uruğ kəndində düşmənlə qarşı-qarşıya gəlirlər. Bu beş kürd qəhrəmanı çətin bir döyüş sonunda bir neçə əsgər öldürərək onların atlarına minir və Kürdüstana dönməyi bacarırlar.

Cəfər ağanın bu şəkildə tələyə salınıb öldürülməsi Məhməd ağa və oğlu İsmayıl ağa Sımkonu dərindən hiddətləndirdi. Bunun sonucu İran dövlətinə qarşı mübarizə aparmaq, İran hökumətinin Kürdüstanın bu bölgəsindəki hökmranlığına son verib öz idarəçiliyinə keçirmək qərarına gəlir.

İsmayıl ağa Sımko başqa siyasətçilər kimi istək və arzularını gerçəkləşdirmək üçün bir-birlərinə düşmən olan Türk və İran dövlətləri arasındakı münaqişədən yararlanmışdır. O vaxtlar Osmanlı-İran sərhədlərini müəyyənləşdirmək üçün təyin edilmiş komissiya fəaliyyət göstərirdi. BMT-nin qərarına görə, Qotol (Qopur) dərəsi və ətrafı İranda, Şıkak aşirətlərinin hakimiyyəti altında olan ərazini Osmanlı dövləti qəbul etmək istəmirdi. Sımko bu anlaşılmamazlıqdan yararlanaraq o ərazilərə əl qoyub öz hökmü altına aldı və dövlət elan etdi.

İsmayıl ağanı öldürmək planları

Sımko İran dövləti qarşısındakı mövqeyini bildirdikdən sonra silahlı qüvvə toplamaqla, bölgə üzərindəki hökmranlığını göstərdi.

Azərbaycan valisi Mükərrəmül-Məlik Sımko ilə müharibə etməyin çıxış yolu olmadığı düşüncəsiylə onu xaincəsinə öldürmə planlarını hazırlamağa başladı. Bir bombanı şirniyat qutusu həcmində hazırlayaraq Xoydan xüsusi olaraq İsmayıl ağa adına göndərir. Hadisəni İsmayıl ağa belə nəql edir:

"Həyətdə oturmuşdum. Uşaqlar bir şirni qutusu gətirdilər. Nənələrinin onlar üçün göndərdiyini güman edərək həmən içinə baxmaq istəyirlər. O anda Heydər Əroğluna Nizamül-Şucadan bir şirni qutusu göndərildiyini və açdıqda partlayışdan öldüyünü eşitmişdim. Bir şübhə düşdü içimə. Uzağa götürün dedim. Uzaqlaşdırılarkən bir aydınlıq göründü gözümə. O saat oğlumu qucağıma alaraq özümü yerə atdım. Bomba partladı. Mən qurtuldum, ancaq qardaşım Əli və bir neçə adam öldü".

Mükərrəmül-Məlikin bu namərdliyinə görə, 1919-cu ildə İsmayıl ağa Sımko çalışmalarını daha gücləndirərək bölgəni dövlətin əlindən alır və öz hökmü altına salaraq daha da gücləndirdi. Təbriz-Urmiya yolunu tutub, gediş-gəlişi kəsdi. Hökumət yalnız Urmiya gölü üzərindən bölgə ilə əlaqə saxlaya bilirdi.

Erməni-Assuri ordusunun rəhbəri Mar Şəmunun Sımko tərəfindən öldürülməsi

I Dünya Müharibəsi və Türkiyədə ermənilərin Rus-İngilis-Alman-Yunan havadarları tərəfindən bir erməni dövlətinin qurulması planı üzrə ermənilər kütləvi qırğınlar törətdilər, bir milyondan artıq insanı qətlə yetirdilər. Bundan sonra 25 minlik rus-erməni-assuri ordusu İran ərazisinə keçərək Səlmas, Urmiya və Xoy ətrafında yerləşdilər. Bunlar rus-türk müharibəsi zamanı Çar Rusiyası tərəfindən silahlandırılmışdılar. Amerikalı erməni milyonerlər də onlara arxa dururdular. Başqa bir tərəfdən onların ingilislərlə də əlaqələri vardı. Bu dövlətlər Səlmas, Urmiya və Həkkari arasında qalan ərazidə Erməni-Assuri dövləti qurmaq istəyirdilər. Hətta, Rusiya və İngiltərə kimi iki böyük dövlətin də bu planda barmaqları vardı. Məqsədləri Səlmas, Urmiya bölgəsi ilə Həkkari sərhəddi arasında özlərinə bağlı və Türkiyəyə qarşı bir dövlət qurmaq, sonra isə Van və Həkkarini də bu əraziyə qatmaq istəyirdilər. Bu hədəfə çatmaq məqsədiylə yüksək ingilis nümayəndəsi, assuri, erməni və kürd xalqları arasında bir birlik yaratmaq istəyirdi. Ancaq kürdləri belə bir plana razı salmadan erməni-assuri dövləti qurmaq ideyasını gerçəkləşdirə bilməyəcəklərini yaxşı bilirdilər.

Türkiyədən qovulmuş ermənilərlə assurilər Urmiya və Təbrizə tərəf qaçdıqları zaman qırğına və talana girişdilər. Yerli əhaliinin qırılanı qırıldı, qalanı isə canlarını qurtararaq içərilərə köçməyə

başladılar. Assurilərin rəhbəri Mar Şəmun, qərargahını Səlmas yaxınlığındakı Xosrov ağa qəsəbəsində qurdu və 25 minlik ordu ilə bölgədə ağalıq etmək fikrinə düşdü.

Ermənilərin və assurilərin bu bölgədə yerləşməsi Sımko ağanı narahat etməyə başladı. O, əl altından Azərbaycan bəylərindən, ağalarından kömək istədi.Lakin Sımko ağa bölgədə müstəqillik əldə etdiyindən şah Azərbaycandan ehtiyat edərək böyük bir gücü Azərbaycanda saxlayırdı.

412:1.QXD 27.02.2018 21:49 Page 9

ERMƏNILƏRIN "DƏNIZDƏN DƏNIZƏ" ERMƏNISTAN XÜLYASINI GÖZÜNDƏ QOYAN İSMAYIL AĞA SIMKO

Şeyx Ubeydulla, İsmayıl ağa hərakatı şahın gözünü qorxutmuşdur. Neçə illəridi ki, Kürdüstanda ağalar baş qaldırmış və özlərini müstəqil elan etmişdilər. Lakin rusların, ingilislərin, ermənilərin Amerikadakı havadarları və İran, Türkiyə dövlətləri imkan vermirdilər ki, dünya dövlətləri Kürdüstanı tanısınlar.

Ona görə İran şahı erməni və assurilərin rus və ingilis havadarlarının Kürdüstan və Azərbaycanda yerləşməsinə göz yumurdu. Ona görə ki, əsrlərdən bəri Kürdüstan inqilablar ocağı olmuşdur. İstər İran, istərsə də Türkiyə parçalanmış Kürdüstanın gücünü, birliyini dağıtmaq üçün həmin ərazilərdə ermənilərlə assurilərin yerləşməsinə göz yumurdular. Ancaq onlar düşünmürdülər ki, belə bir dövlətin qurulmasının aqibəti necə olacaqdır.

A. Kəsrəvi "İran Məşrutiyyət Tarixi" adlı kitabında bunları yazır:

"Erməni və Assuri ordusu Urmiya şəhərini asanca ələ keçirdi. Mar Şəmun bir qrup assuri və erməni ilə birlikdə Səlmasa doğru hərəkət etdi. Mar Şəmun İsmayıl ağanı yanıltmaq istəyirdi. İsmayıl ağaya xəbər göndərərək onunla bir yerdə görüşmələrini arzu etdiyini bildirdi. 1918-ci ilin fevral ayında Konəşarda görüşməyi qərara aldılar.

Mar Şəmun yanına silahlı 140 süvari və seçkin adamlar alaraq bir faytona minir və şərtləşdikləri gündə görüş yeri olan Konəşara gəldi".

Təqdimatçı və tarixçi yazar Ələddin Secadi "Kürd inqilabları(başqaldırılarında)" kitabında göstərir ki, çar Rusiyası, bu ölkədə bolşeviklərə qarşı əngəllər etmək istəyirdi. Bunun üçün üsyanlar ölkəsi olan Kürdüstanın bu bölgəsində yaşayan kürdlərin, ələlxüsus İsmayıl ağanın səsini söndürmək fikrindəydilər. Ruslar Mar Şəmunla danışıqlar apararaq bir anlaşma əldə etdilər: "Bu məmləkətdə İsmayıl ağa var. O, həm çarın, həm də Mar Şəmunun önündə bir əngəldir dedilər. Başlanğıcda kürdlərlə ermənilərin birlikdə bir hökumət qurmalarını əldə etmək məqsədilə Sımko ağa ilə görüşmələr etdilər. Ancaq həqiqətdə Sımkonu və kürdləri aradan çıxararaq doğrudan doğruya bir erməni və assuri dövləti qurmaq istəyirdilər".

Bu həqiqətə çox bənzəyirdi. Çünki, yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi Mar Şəmunun təlimli 25 min silahlısı varidi. Bunlar əsgəri ordunun komandası altında idi. Arxasında ingilislər və Rus çarının hər cür dəstəyi vardı.

I Dünya Müharibəsinin sonunda ölkədə olan şərait və durum

İsmayıl ağanın qüvvələri isə nə o dərəcədə təlimli, nə də dissiplinə sahib idi. Təməldə əşirət qüvvələri birliyi idi. Ayrıca, ona arxa çıxıb silah və cəbhəxana baxımından yardım verən hər hansı bir dövlət də yox idi. Belə olunca Sımkonun ortadan qaldırılması ermənilər üçün bir içim su kimi asan olacaqdı.

İsmayıl ağa Sımko yaxşı bilirdi ki, erməni və assurilər Türkiyədə kürd bəy və ağalarını bir yerə yığaraq güya kürd dövləti qurmaq planlarını hazırlayırmışlar. Lakin, qəfildən xain ermənilər kürd bəylərini atəşə tutub hamısını güllələyirlər. Ancaq onlardan biri bayırda olduğu üçün atına minib xalqı xəbərdar edir. Beləliklə kürdlər Türkiyədə ermənilərin kökünü kəsir. Əslində isə ermənilər kürd bəy və ağalarını öldürərək, onların türklər tərəfindən qətl edildiyini yayaraq, onsuz da aralarında olan münaqişəni qızışdıraraq iki müsəlmanı bir-birinə qarşı saldırmaq istəyirdilər. Bu məsələləri yaxşı bilən İsmayıl ağa Sımko hər addımını ölçüb-biçib, düşünülmüş şəkildə atırdı. Necə deyərlər, suyu üfləyə-üfləyə içirdi.

Hətta, bir dəfə Sımkonun siyasətindən baş aça bilməyən bir kürd bəyi Sımkoya qarşı çıxır. Onu başa düşən Sımko ona deyir: "Mən səni yaxşı başa düşürəm, narahat olma. Ata-babalarımızın qanı ilə suvarılmış bu müqəddəs torpaqların üstündə nəinki erməni dövlətinin qurulmasını, heç onların ayaq basmalarını da istəmirəm. Səbrli ol, nəticəni görəcəksən".

İsmayıl ağa Sımko ilə Mar Şəmun arasında keçən görüşmələr haqqında tarixçi və tədqiqatçı Ələddin Səcadi bunları yazır:

"İsmayıl ağa Mar Şəmunu padşahlar üçün hazırlanan rəsmi qayda ilə qarşılayır. Mar Şəmun dini liderlərin geydiklərə allı-şallı geyimlər içində gələcəkdə bir xalqın rəhbəri olacaq adam kimi, çevrə mühafizələri ilə zərli dörd atlı bir faytona minərək, dördü rus olan və faytonda oturmuş vəziyyətdə üzləri qarşıya və yana baxan atlı yüksək rütbəli əsgərin ikisi Mar Şəmunun arxasında ayaq üstə gözləyirdi. Qılınc dəstəklərinə zümrüd və dəyərli mücəvhərlərlə bəzədilmiş qılınclarını qınından çəkib əllərində tutmuşdular. Bu görkəm padşahlara yaraşan bir görkəm idi. Günəş şüaları düşəndə insan heyrət içində qalırdı . Mar Şəmun bu biçimdə Teymur ağanın qonaq evinə endi".

Mar Şəmun görüş yerinə çatan vaxt İsmayıl Ağa arxasında bir sıra adamla Konəşara gəldilər. Ancaq İsmayıl ağa daha qabaqcadan öz adamlarını Teymur ağanın imarətinə göndərmiş və evin əhatəsində özlərinə uyğun mövqe tutmuşlar.

Mar Şəmun oraya çatınca özü otağa keçib oturur və atlıları tam hazır bir vəziyyətdə eşikdə gözləyirdilər. Kəsrəvi bu haqda belə yazır:

"Bizim Mar Şəmun və Sımko görüşməsindən xəbərimiz yox idi. İsmayıl ağanın hadisə haqqında özünün söylədiyinə görə, Mar Şəmun "İndi Kürdüstan deyə adlandırılan bu ölkə bizim, bizim vətənimizmiş. Nə var ki, din Aləmi qarşı-qarşıya bizi bölmüş. İndi birləşməmiz gərəkdir. Ölkəmizi ələ keçirib birlikdə yaşamalıyıq. Ordumuzu birləşdirsək siz də bizimlə olursanız TƏBRİZİ almaq bizim üçün çox asan olar". Çünki şimalda da rusların köməyi ilə Şaumyan və Mikoyanın rəhbərliyi altında Xəzərdən Qara dənizə, Diyarbəkirdən İran körfəzinə kimi bir federativ dövlət yaradacağıq.

Sımko Mar Şəmunun planını öyrəndikdən sonra gülümsəyərək ona "düşünərəm" - dedi. Mar Şəmunu yola salmaq üçün onunla birlikdə bayıra çıxır. Mar Şəmun faytona minən zaman silah səsi eşidilir. **Bu səs istər**

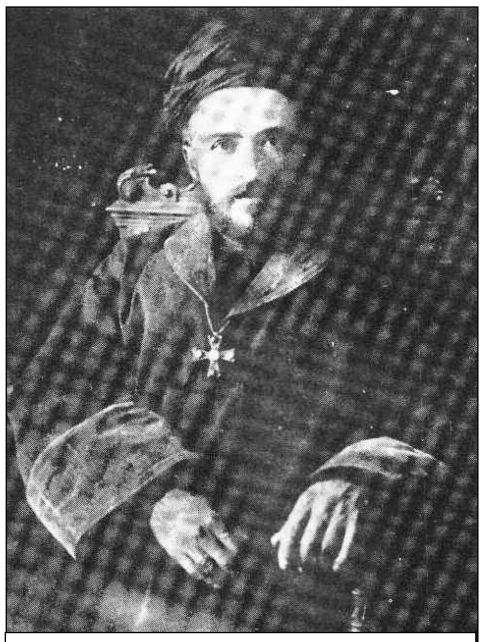

Assuri lideri Mar Şəmun

Kürdüstanı, istərsə də Azərbaycanı ingilis rus havadarları olan erməni, assuri qırğınlarından qurtarır və ermnilərin dənizdən dənizə xülyasını alt üst edərək Lozanadakı erməni plankeşlərin planını alt-üst edir. Mar Şəmun yerə yıxılır. Şıkaki silahlı gücləri dörd bir yandan Tiqranın və Mar Şəmunun atlı silahlılarına atəş açır və 100-ə qədər seçmə adamlarını öldürürlər. İsmayıl ağa həmin gün Çariyə dönür. Ertəsi gün sübh tezdən assur və erməni orduları İsmayıl ağaya qarşı hücuma keçirlər. Ətraf kəndlərin əhalisini qətl edərək heç kimə aman vermirlər. İsmayıl ağa çətin bir qarşıdurmadan sonra Çariya şəhərindən çıxmaq məcburiyyətində qalır.

Mar Şəmunun öldürülməsindən sonra xalq, xüsusilə Səlmas və Urmiya ətrafındakı əhali erməni və assurilərin qanlı qırğınlarına hədəf oldu, çoxlu insan öldürüldü. Mar Şəmunla danışıqlara gedən zaman İsmayıl ağa Sımko Osmanlılardan və Təbrizdən yardım istəmişdi. Və o xəbərdar etmişdir ki, 25-000 nizami orduya qarşı vuruşar lakin bu bir çox əhalinin kütləvi qırğına səbəb ola bilər. İsmayıl ağa Sımkodan gözü qorxan şah imkan vermirdi ki, Azərbaycanda bir erkək quş da uçsun. Odur ki, Azərbaycandan heç bir yardım gəlmədi. Bir tərəfdən isə İran şahı o ərazilərdə bir erməni və assuri dövlətinin yaranmasının tərəfdfrı idi. Ona görə erməni və assurilərə ingilislərin vasitəsilə yardım edirdi.

Amma İsmayıl ağa Sımko kürdlərdən ibarət silahlı dəstənin Türkiyədən yardım gəlməyinə inanırdı. Türkiyədən gələn əşirət qüvvələri və eləcə də İraq Kürdüstanından Şeyx Mahmud Bərzənçi qüvvələri gec də olsa köməyə gəldi, erməni və assuri ordularına ağır zərbələr vuraraq məğlubiyyətə uğratdılar. Ermənilər ingilis ordusuna sığınmaq üçün Sayınqəlaya çəkildilər. Mukriyani kürdləri arasında bu il "Çilo ili" olaraq adlandırıldı. Mar Şəmunun öldürülməsindən sonra Rzayidə yaşayan (Urmiya) tarixi yazıçı və tədqiqatçı Əli Dehqaninin dediyinə görə ermənilər və assurilər 109 gün Urimya bolgəsində qətliyamlar etdilər. Uşaq, qadın, kişi demədən 140 min adamı öldürdülər. Kənd və qəsəbələri talan etdilər.

Yaxşı, Sımko heç bir səbəbi olmadan nə məqsədlə Mar Şəmunu öldürdü? Bu haqda müxtəlif fikirlər var. Bəzi tədqiqatçılar Sımkonun bu hərəkətini böyük səhv olaraq qiymətləndirdilər. Ancaq bir qism sənədlərə görə Sımko Rusiya və İngiltərənin dəstəyi ilə Mar Şəmunun belə böyük bir qüvvə ilə Kürdüstanın bu bölgəsində dövlət quracağına inanmışdır. Xüsusilə M.Şəmunun öldürülməsindən sonra liderliyə gətirilən Petros, Lozan konfransında Kürdüstanda assurilər üçün bir yerin təyin edilməsini istəyirdilər.Tipik Fələstində yəhudilərə yaradıldığı İsrail dövləti kimi. Və ya Leninlə Atatürkün razılaşması ilə Araz boyu qədim Azərbaycan torpaqlarının İqdır, Ərzurum, Ağrı, Amasiya, Vana qədər yeni Araz Azərbaycan Cumhuriyyətinin bir hissəsinin Türkiyəyə verilməsinə qarşılıq Türkiyədən qovulmuş və qədim Azərbaycan torpaqlarında yeni qondarma Ermənistan respublikasının yaranması üçün şərait yaratdi və Musavat hökumətini bolşeviklərə təslim etdi.

İranın adlı-sanlı yazarı və şairi Məliküm-Şüarrayi Bahar "Siyasal Partilərin qısa tarixi" adlı kitabında belə yazır:

"Lozan" konfransında erməni Petros Londonun dəstəyi ilə assur və kəldanilərin ən köhnə millətlərindən olduqları, yurdlarının isə Mosuldan Osmanlı Kürdüstanından və İran Kürdüstanından Urmiyaya qədər olan ərazini onlara verilməsini, ayrıca özləri üçün bəlirli bir mərkəz və iqamətgahın verilməsini tələb edirdilər. Bununla birlikdə assurların İngiltərə və Rusiya üçün müxtəlif xidmətlər etdiklərinə və edəcəklərinə söz verirdilər. Türklərin yürütdükləri çabaların Mar Şamunun öldürülməsində üzaq bir fikir yoxdur. Hər necə olursa-olsun Sımkonun bu planı İngiltərə və Rusiyanın Kürdüstanda və Conubi Azərbaycanda bir assur - erməni dövləti qurmaq planını pozmuşdur. Cilo məsələsinin yatırılmasından sonra 1919 -cu ilin yazında Sımko bölgədəki gücühü artırmaq məqsədilə planlarını hazırladı. Təbriz Urmiya yolunu öz himayəsi altına aldı. 1919-cu ilin sonlarında Sipahandari Azam Azərbaycana vali təyin edildi. Sipahsalar Ziyaud Devlə adında birini Urmiya hakimi olaraq göndərilmişdir. O, Sımkoya qarşı dirənməyə və öz müdafiəsini əldə etməyə çalışdı.

Araşdırdı: Tahir SÜLEYMAN

412:1.QXD 27.02.2018 21:49 Page 10

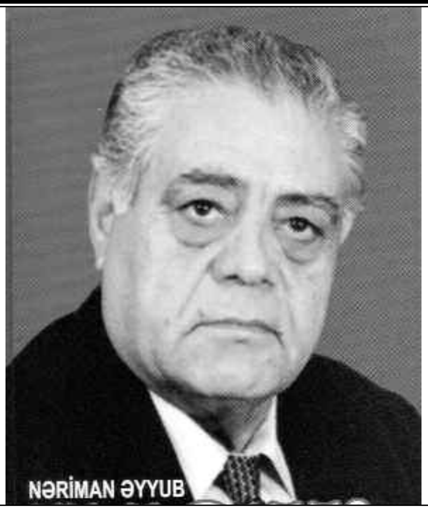

SOYQIRIMI OLDU XOCALIMIZDA

İyirmi altı fevral, dəhşətli o gün,
Soyqırımı oldu Xocalımızda.
O gün ürəklərdə qaldı bir düyün,
Qırıldı oğlanlar, məhf oldu qız da.

"Üç yüz altmış altı" vəhşi o alay,
Səpdi Xocalıya mərmilərini.
Mixail Qarbaçov, tayqulağa tay,
Raisa kısqırdı nadan ərini.

Dünya tarixində belə soyqırım,
Olmamış heç zaman bu vəhşilikdə.
Açıldı neçə min sinədə şırım,
Vəhşilik edildi cüt, ikilikdə.

Kömək eyləməsə sarıqulaqlar,
Erməni kim idi soyqırım edə?
Bizim nökərimiz, tənbəl ulaqlar,
Gücü çata bilməz heç vaxt, heç vədə.

Hayıfı almasaq, ruhlar inciyər,
Gələn nəsillər də qınayar bizi.
Qəhrəman igidlər, deyil ağciyər,
Göstərər "yan" lara kimliyimizi.

Kimlər eylədilər, yaxşı bilinir,
İndi köklənməli qeyrətlərimiz.
Gecikdikcə yaddaşlardan silinir,
Birləşib, bir yumruq olmalıyıq biz.

Yumruğumuz Koroğlunun yumruğu,
Babək qılıncını götürməliyik!
Baş Komandan buyurmalı buyruğu,
Dığanı Ketidən ötürməliyik!

Alaq Xankəndini, Pənahabadı,
Sonradan Şuşaya dönən şəhəri.
Qovaq ermənini, yaşayan yadı,
Minək Qırat kimi olan kəhəri.

Günahsız Xocalı ahı, naləsi,
Gərək ki, qalmasın yerin üzündə.
Yayılsın dünyaya xalqımın səsi,
Məhv edək düşməni Cıdır düzündə

Biz almasaq Qarabağı, inciyər,
Nəbinin, Həcərin qəhrəman ruhu.
Cihad elan edib, birləşsək əgər,
Qırılar erməni, sevinər ahu.

Neçə min günahsız şəhidlərimin,
Qisasını mütləq almalıyıq biz.
Artsın ürəklərdə gündə nifrət, kin,
Tezliklə qələbə çalmalıyıq biz.

22.02.2007

Xocalı müsibəti. Xocalı dərdi. Xocalı faciəsi...

İllər keçdikcə zaman-zaman bizi göynədəcək bu faciə xalqımızın yaddaşından heç zaman silinməyəcək. Başları kəsilmiş körpələrin fəryadı, bu xalq yaşadıqca heç bir vaxt yaddan çıxmayacaq. Əksinə Azərbaycan xalqına daha dözümlü olmağa, tarixini unutmamağa, erməni vəhşiliklərinə, erməni şovinizminə qarşı daha mətin mübarizə aparmağa səbəb olacaqdır.

Xocalı faciəsi nə Hələpcədir, nə Zilan dərəsidir, nə Ağrıdır, nə də Dersimdir. Xocalı faciəsi XX əsrdə törədilmiş ən dəhşətli faciədir. Xocalı faciəsi daha ağır, daha dözülməz olmuşdur. 26 fevral 1992-ci il tarixi yaşadıqca bu ağrı heç zaman bu xalqın yaddaşından silinməyəcək. Bu qanlı faciə nəticəsində 623 nəfər həlak olmuş, 8 ailə tamamilə yer üzündən silinmiş, 25 uşaq hər iki valideyinini itirmiş, 230 uşaq isə valideyinlərindən birini itirmişdir.

487 nəfər yaralanmışdır. Onlardan 76 nəfəri uşaqır. 1275 nəfər əsir götürülmüş, 250 nəfər isə itkin düşmüşdür. 01.04.1992-ci il tarixinə olan məlumata görə Xocalıya 5 milyard manat məbləğində ziyan dəymişdir.

Bəs kimdir günahkar? Əslində Xocalı faciəsi bir neçə ay əvvəldən o dövrkü səriştəsiz hakimiyyət strukturlarının işbilməzliyi ucbatından başlamışdı. Çünki başları kreslo, pul, vardövlət yığmağa qarışmış, Xocalı yaddan çıxmışdı. Heç kəs mühasirədə olan Xocalını, olacaq faciələri başa düşmək, Xocalıların dərdinə şərik çıxmaq, baş verə biləcək təhlükələrin qarşısını almaq istəmirdi. 1991-ci ilin oktyabrından blokadada olan Xocalının quru əlaqəsinin bərpasına çalışmaq əvəzinə, Bakıda oturub hakimiyyət davası ilə məşğul idilər. Xocalıya verilən elektrik enerjisinin 1992-ci il yanvarın 2-dən kəsildiyini, yanvarın 28-də isə sonuncu vertalyotun ora getdiyini bilsələr də, heç bir tədbir görülməmişdi.

Şəhərdə qalanlar əsasən qocalar, uşaqlar, qız-gəlinlər, yerli özünü müdafiə dəstələri, Milli Ordunun bir qisim döyüşçülərindən ibarət olmuşdur.

Fevralın ikinci yarısından başlayaraq şəhər aramsız olaraq erməni silahlı dəstələri tərəfindən, toplardan iri çaplı pulemyotlardan, minaatanlardan, avtomatlardan atəşə tutulmağa başlamışdı.

Bəs yaşanmış bu faciələrin günahkarları kimlər idi? Əslində günahkarları kənarda axtarmaq mənasızdır. Əsl günahkar ermənilər deyil, o dövrki səlahiyyətli dövlət nümayəndələri idi. Vaxtında tədbir görülsə idi. Nə xocalı faciəsi yaşanardı nə də digər rayonlar işğal olunardı. Hətta o dövrki hakimiyyət bu faciəni xalqdan gizlətməkdən belə çəkinməmişdilər.

Nə yaxşı ki, Cingiz Mustafayev, onun kimi qeyrətli oğullar var idi. Öz həyatlarını təhlükəyə ataraq bu dəhşətli faciəni, ermənilərin əli ilə 366-cı motoatıcı polk tərəfindən törədilən bu vəhşilikləri bütün dünyaya çatdıran bu şəxslərə allah rəhmət etsin, qəbirləri nurla dolsun ki, bu qanlı tarixi erməni vəhşiliklərini olduğu kimi bütün bəşər övladlarına çatdırmışlar.

O dövrkü hadisələri öz gözləri ilə görən xarici jurnalistlər, belə bir faciənin tarixdə olmadığını bildirərək belə yazırdılar:

"Krua Eveneman" jurnalı (Paris)

25 yanvar 1992-ci il-Ermənilər Xocalıya hücum etmişlər.

Bütün dünya eybəcər hala salınmış meyidlərin şahidi oldu. Azərbaycanlılar minlərlə ölənlər barədə məlumat verirlər.

"Sandi Tayms" qəzeti (London).

1 mart 1992-ci il-Erməni əskərləri minlərlə ailəni məhv etmişlər.

"Faynenşl Tayms" qəzeti (London)

9 mart 1992-ci il-Ermənilər Ağdama tərəf gedən dinc əhalini güllələmişlər. Azərbaycanlılar 200 nəfərə qədər cəsəd saymışlar.

"Tayms" qəzeti (London)

4 mart 1992-ci il-çoxları eybəcər hala salınmışdır, körpə qızın ancaq başı qalmışdır.

"İzvestiya" (Moskva)

4 mart 1992-ci il-Videokamera qulaqları kəsilmiş uşaqları göstərir. Bir qadının sifətinin yarısı kəsilmişdir. Kişilərin skalpları-baş dərisi soyulmuşdur, ermənilər vaxt itirməmək üçün barmaqdan üzüyü barmaqla, qulaqdan sırğanı qulaqla birlikdə kəsmişlər.

Bütün bunlar Xocalı faciəsinin necə də ağır bir faciə olmasından, xalqımızın başına gətirilən müsibətlərdən, erməni qəddarlığından, erməni vəhşiliklərindən xəbər verir.

Xocalı bizim qan yaddaşımızdır. Xocalı bizim sağalmaz yaramız, uşaqlarımızın göz yaşları, qadınlarımızın, ana və bacılarımızın ah-naləsi, fəryadıdır... Xocalı bizim qanla yuyula biləcək bir ləkəmizdir!

Xocalı faciəsi elə bir ağır yükdür ki, tarix yaşadıqca bu yükün ağırlığını hiss edəcəyik.

Xocalı faciəsi tariximizin qanlı səhifəsidir. Bunu heç vaxt unutmaq olmaz.

Ey ulu tanrı, Azərbaycan xalqına Xocalı kimi faciə bir daha qismət etmə, ulu tanrı heç bir xalqın taleyinə belə bir qanlı səhifəni yazmasın. Başları kəsilmiş, gözləri çıxarılmış, namusuna təcavüz edilmiş qadınların göz yaşları, ah naləsi bizi hər an döyüşə səsləyir.

Səhifəni hazırladı: Tahir Süleyman

Mir Möhsün Nəvvab kimdir?

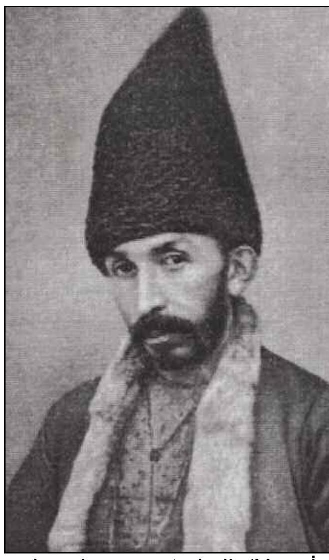

Doğum tarixi:
1833-cü il
Doğum yeri: Şuşa
Vəfatı: 1918-ci il
Vəfat yeri: Şuşa

Mir Möhsün Nəvvab Azərbaycanın Şuşa şəhərində yaşayıb-yaratmış şair, rəssam, xəttat və musiqişünas alim.

Şuşa

Şuşa şəhəri həmişə Azərbaycanın mədəniyyət mərkəzlərindən olub. Məşhur alim, musiqişünas Firidun Şuşinskinin sözlərinə görə, XIX əsrdə bu kiçik şəhərdə 95 şair, 22 musiqişünas, 38 peşəkar müğənni, 16 rəssam, 5 astronom, 18 memar, 16 həkim yaşamışdır. Şəhərdə ona yaxın ədəbi, musiqi və digər cəmiyyətlər, ondan artıq mədrəsə və müxtəlif tipli məktəb fəaliyyət göstərirdi, Dağlar qoynu Şuşada orta əsrlər elm, incəsənət və mədəniyyət ənənələri Azərbaycanın hər yerindən daha artıq dərəcədə özünə qərar tuta bilib. Zəngin kitabxanalarda xəttatlar kitabların üzünü köçürür, rəssamlar şəhər binalarının divarlarına nəqşlər vurur, kitablara miniatürlər çəkirdilər. Xalça emalatxanalarında sonralar dünyanın ən böyük muzeylərinin bəzəyi olacaq xalçalar toxunurdu. Musiqiçilər Qarabağ muğam məktəbinin adını daim uca tuturdular. Bəlkə də məhz buna görə XIX əsrin ortalarında Azərbaycanın hər yerində kapitalist münasibətləri cücərən və yeni təfəkkür yaranan bir zamanda orta əsrlərə məxsus elmi biliklər sisteminə sahib ensiklopediyaçı alim Mir Möhsün Nəvvab bu şəhərdə yaşayıb-yaradır. Görkəmli musiqiçi, şair, rəssam, xəttat, münəccim, kimyaçı və riyaziyyatçı olan Mir Möhsünü əsərlərinin məzmunu, səviyyəsi və həcmi etibarilə həqiqətən də orta əsrlərin sonuncu ensiklopedist alimləri dəstəsindən hesab etmək mümkündür. Hərçənd ki, o, Şuşanın ictimai həyatında həmişə qabaqcıl, o dövr üçün mütərəqqi mövqelərdə durmuşdur.

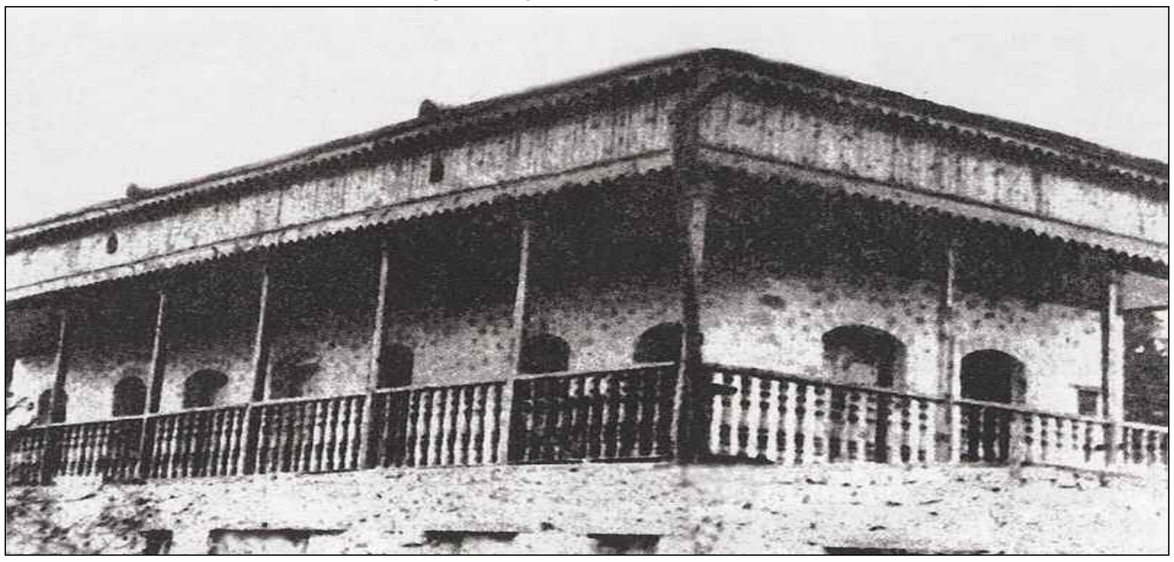

Həyatı

Şuşanın Mamay məhəlləsində Nəvvabın evi

İndi Mir Möhsün Nəvvabı ilk öncə musiqişünas, Azərbaycan dilində yazılmış "Vüzuhül-ərqam" ("Rəqəmlərin izahı") risaləsinin müəllifi kimi tanıyırlar. Ən yaxşı klassik ənənələr ruhunda qələmə alınmış həmin əsər Şərqdə bu qəbildən yaradılmış son risalələrdən biridir. Azərbaycanda isə, Nəvvab sonuncu kimyagərlərdən, münəccimlərdən və köhnə məktəbə mənsub rəssamlardandır.

O 1833-cü ildə Şuşada Hacı Seyid Əhmədin ailəsində doğulmuş və bütün ömrü boyu doğma şəhərindən kənara çıxmamışdır. İlk təhsilini ruhani məktəbində alan Nəvvab ərəb, fars, türk dillərini mükəmməl mənimsəmiş, sonra isə Abbas Sarıcalı mədrəsəsində astronomiya, kimya, riyaziyyat və digər elmlərin əsaslarına yiyələnmişdir.

Uzun ömrü boyunca Nəvvab Şuşanın mədəni və ictimai həyatında fəal iştirak edib. Şerlər yazmış, özünün açdığı mətbəədə kitablar nəşr etmiş, məktəblərdə dərs demiş, elm və incəsənətin müxtəlif sahələrinə həsr olunmuş iyirmidən artıq kitab yazmış, "Məclisi-fəramuşan" adlı ədəbi, "Məclisi-xanəndə" adlı musiqi məclisləri qurmuşdur. Şairlərdən Abdulla bəy Asi, Fatma xanım Kəminə, Məşədi Eyyub Baqi, Xan Qarabaği, Abdulla Həsən Şahid, ifaçı və müğənnilərdən Hacı Hüsü, Məşədi Cəmil Əmirov, İslam Abdullayev, Seyid Şuşinski və başqaları həmin məclislərin üzvləri idilər. Bu cəmiyyətlər Azərbaycandakı digər eyni məqsədli məclislər Şuşadakı "Məclisi-üns", Şamaxıdakı "Beytüs-Səfa", Bakıdakı "Məcməüş-şüəra" ilə sıx əlaqələr saxlayırdı.

Yaradıcılığı

"Kəşfül-həqiqəti-məsnəvi" (birinci səhifəsi)

Mir Möhsünün əsərləri içərisində "Təzkireyi-Nəvvab" toplusu daha artıq maraq doğurur. Burada XIX orta əsrlərdə Qarabağdan çıxmış 100-dən artıq şairin həyatı və yaradıcılığı haqqında məlumatlar toplanmışdır. Təzkirə 1913-cü ildə Bakıda kitab şəklində nəşr olunmuşdur.

Nəvvab riyaziyyat, kimya və astronomiya ilə maraqlanırdı. 0 öz evində iki teleskop qoyaraq, kiçik bir rəsədxana və kimya laboratoriyası yaratmışdı. 1899-cu ildə dərslik kimi qələmə aldığı "Kifayətül-ətfal" kitabında o, göy cisimlərinin yerləşməsi və günəş tutulmaları haqda cədvəllər tərtib etmişdir. Alim kimya laboratoriyasında şagirdləri ilə sınaqlar keçirir və orta əsrlərdə yaşamış kimyagərlər tərəfindən verilən nüsxələri yoxlayırdı. Nəsihətnamə əsərində cavanlara verdiyi nəsihətlərin sayı 500-dən artıq idi. Tanınmış pedoqoq və alimin etik görüşləri müəyyən mənada onun Kifayətül-ətfal,Nurül-Ənvar" və Pəndnamə kimi kitablarında da öz əksini tapmışdı. Qarabağ və bütün Azərbaycan incəsənətinə ən böyük töhfəsini isə Nəvvab heç şübhəsiz, öz bədii yaradıcılığı ilə vermişdi. Bir çox akvarel rəsmləri, kitab miniatürləri və bir neçə bina və məscidə vurduğu naxışlər bizə yadigar qalmışdır.

Mir Möhsün Nəvvabın məşhur musiqi traktatı Vüzuhül-ərqam ilk dəfə 1913-cü ildə Bakıda nəşr olunmuşdur (Onun musiqiyə həsr etdiyi Kəşfül-həqiqəti-məsnəvi əsəri də məlumdur). Həmin risaləsində Mir Möhsün ayrı-ayrı muğamların, bəzi dəstgahların mənşəyi və onların adlarının kökü haqqında məsələləri araşdırır, muğamların şer mətnləri ilə əlaqəliliyi, ifaçı ilə dinləyicinin qarşılıqlı münasibətləri, akustika baxımından onların optimal yerləşməsi problemlərinə toxunur. Nəvvab ilk dəfə olaraq, dəstgah terminindən istifadə edir, o vaxt Qarabağda məlum olan altı dəstgahın adını çəkir: Rast, Mahur, Şahnaz, Rahavi, yaxud Rahab, Çahargah və Nəva. Nəvvabın sözlərinə əsasən, ifa olunan dəstgahın tərkibi bir çox hallarda ifaçının zövqündən və qabiliyyətindən asılı olur. Alim həmin əsərində Qarabağ musiqiçiləri tərəfindən ifa olunan 82 mahnı nə muğamın adını çəkir. Mir Möhsün bir neçə muğamın mənşəyini və onların adının etimologiyasını araşdırır. Belə ki, Azərbaycan, Nişapur, Zabuli, Bağdadi, Şirvani, Qacarı, Şah Xətai və başqa muğamların adlarını onların yaranmasında rol oynamış şəxslərlə və yer adları ilə əlaqələndirir. Rast muğamını bahar mehi, Rəhavini yağış damlaları, Çahargahı ildırım çaxışı, Dügahı fontan vuran bulaqlarla, Humayunu quşların uçuşu, Nəvanı bədbəxt sevgililərin ah-naləsi, Mahuru suların şırıltısı, Şahnazı bülbüllərin cəh-cəhi, Üşşaqı quşların havada süzməsi,Üzzalı meteoritlərin hərəkəti ilə əlaqələndirir.

Muğamların emosional təsiri haqqında Nəvvab yazır ki, Üşşaq, Busəlik və Nəva şücaət və hünər göstərməyə ruhlandırır, Bozarq, Rahavi, Zəngulə, Zirəfkəndi, Hüseyni kədərli duyğular oyadır. Nəvvab musiqinin müalicəvi əhəmiyyəti barədə də bir sıra maraqlı fikirlər söyləyir. Əsər bu sözlərlə bitir: "Bu risalə Vətən elminin qüdrətini artırmaq məqsədilə yazılmışdır."

Ömrünün bir neçə onilliyini Nəvvab yaradıcılığının tədqiqinə həsr etmiş musiqişünas Zemfira Səfərova yazır: "Vizuhül-ərqam keçən əsrdə yalnız Azərbaycanda deyil, bütün Şərq ölkələrində muğam ifaçılığının və musiqi incəsənətinin vacib məsələlərindən bəhs edən qiymətli bir musiqi əsəridir."

Nəvvab 1918-ci ildə Şuşa şəhərində dünyasını dəyişəndə artıq Azərbaycanda və onun hüdudlarından qıraqlarda yaxşı tanınırdı.

wikipedia.org

Hörmətli oxucular, öz dövründə baş verən hadisələrin şahidi olan 1905-1906-cı illərdəki erməni - müsəlman qırğınını qələmə alaraq, nəşr etdirdiyi "1905-06-cı illərdə Erməni-Müsəlman davası" adlı kitabını hissə-hissə qəzetimizin saylarında sizə çatdıracağıq!

İzzətli və mehriban qardaşlarım, hüzurunuza böyük ehtiramla, Nəvvab Mir Möhsün mərhum Hacı Seyid Əhməd Ağamirzadə Qarabaği oğlu ərzi-əhval edir ki, bu vaxtlar, yəni hicri 1323-cü (miladi 1905) ildə Qafqaz vilayətində və bir para xarici ölkələrdə ermənilərlə müsəlmanlar arasında baş vermiş iğtişaşların və qırğınların bir parasını müxtəsər şəkildə yadigar qalmaq üçün Azərbaycan türkisində qələmə aldım.

Əvvəla, bunu bilmək lazımdı ki, Qafqaz vilayətləri müsəlman padşahlarına, ələxsus, İran şahlarına tabe olub. Elə ki, Qafqaz vilayətlərində, o cümlədən, Azərbaycanda ayrı-ayrı xanlıqlar yaranaraq İran tabeliyindən çıxdılar, bu zaman, yəni hicri 1161-ci (miladi 1748) ildə Pənah xan Bayatda bir qala tikdirdi. Bir az müddətdən sonra həmin qalanı tərk edib hicri 1165-ci (miladi 1751) ildə Tərnəkütdə başqa bir qala bina etdi. Beş il istər-istəməz o qalada qaldı. Əyanlar Pənah xanın bu qalaya meylsiz olduğunu hiss edib ona müraciət etdilər ki, əgər məsləhət bilsəniz, gözəl havası olan səfalı, hündür bir yer var ki, orda yeni bir qala tikdirərdin. Ora müdafiə baxımdan da münasib bir mövqedə yerləşir. Pənah xan öz əyanları ilə gəlib həmən yerə baxarkən gördü ki, ora hündür bir yerdir, dörd ətrafı uca qayalar və dağlarla əhatə olunmuşdur. Uçan quşlardan başqa insan və heyvan həmin qayalarla qalxıb enməyə qadir deyil. Bura yalnız iki tərəfdən – şərqdən və qərbdən gediş-gəliş yolları var. Pənah xan həmin yeri bəyənib bildirdi ki, çox yaxşı möhkəm şəhər yeridi. Lakin nə fayda ki, kifayət qədər axar suyu və çayları yoxdu. Sonra xanın əmri ilə kənkanlar gəlib orada bir neçə yerdə quyular qazdılar. Quyulardan yaxşı su çıxdı. Lakin şor idi.

Hicri 1170-ci (miladi 1756) ildə Pənah xanın əmrinə əsasən həmin yerdə bir qala tikildi və həmin qala Pənahabad qalası adlandırıldı. İndi həmin qalaya Şuşa qalası deyirlər. Get-gedə həmin qala abadlaşdıraraq şəhərə çevrildi. Burda ərbxana tikdirilərək pul kəsilməyə başladı. Burda sikkələr kəsilirdi. Qarabağda Pənah xanın hakimiyyəti İran padşahının onu İrana aparana qədər davam etmişdi (Xan İrana aparılanda orada vəfat etmişdi (Ancaq deyilənə görə, Pənah xan İranda vəfat etməsinə baxmayaraq, vəsiyyətinə görə onu gətirib Ağdamda İmarətdə dəfn etmişlər).

Pənah xandan sonra İbrahim Xəlil xan öz atasının yerində oturub hökmdarlıq etmişdir. İbrahim Xəlil xan Qalanın (xalq arasında Pənahabad şəhəri Qala adı ilə məşhur idi) abadlığına böyük əhəmiyyət verərək onun ətrafında çoxlu kəndlər salmışdı. Bununla da get-gedə onun xanlığı qüvvətlənmiş və özü böyük şöhrət tapmışdı.

İran padşahı Ağa Məhəmməd şah Qacar saysız qoşunla Qarabağa hücum etdikdən sonra Qalaya daxil olarkən İbrahim Xəlil xan Dağıstan tərəfə qaçmışdır. Ağa Məhəmməd şah Qacar isə xanın oğlu Məhəmməd Həsən ağanın evini özünə iqamətgah seçmişdi. Ağa Məhəmməd şah Qacar bir gün Səfərəli adlı bir nökərini cinayət etdiyinə görə hədələyib, buyurur ki, sabah müqəssirlərin hamısının başını kəsdirib bir minarə tikdirəcək və Səfərəlinin başını lap yuxarıda qoyduracaq. Həmin Səfərəli şahın qapısında keşikçi durardı. O gecə bir yoldaşı ilə birlikdə gecədən xeyli keçdikdən sonra şahın yatdığı evə daxil olub, xəncər ilə şahın qarnını yırtıb öldürürlər.

Bu hadisə hicri 1211-ci (miladi 1796) ildə baş vermişdi. Şah öldürüldükdən sonra qoşun dağılıb İrana qayıtdı və İbrahim Xəlil xan gəlib öz yerində qərar tutdu. Ağa Məhəmməd şahın vəliəhdi Fətəli şah hadisədən xəbərdar olduqdan sonra oğlu Abbas Mirzənin sərkərdəliyi ilə yenidən Qarabağa qoşun yeritdi. Bu əhvalatdan xəbər tutan İbrahim xan qorxuya düşdü. Dərhal öz oğlu Məhəmməd Həsən ağanı Gəncəyə rus sərdarının yanına göndərib ondan kömək istədi.

Rus sərdarı on min qoşun götürüb Məhəmməd Həsən ağa ilə birlikdə Qarabağa gəldi. İbrahim Xəlil xan əmirlilərdən və cəbrayıllılardan bir qədər atlı götürüb rus sərdarının qabağına gəldi. Görüşdən sonra onlar Araz çayı tərəfə İran qoşununun qarşısına hərəkət etdilər. Aslandüz deyilən yerdə İran qoşunu ilə qarşı-qarşıya gəlib, bir az döyüşəndən sonra azsaylı İran qoşunu geri çəkilib İrana qayıtdı. Vuruşdan sonra İbrahimxəlil xan öz atlıları və rus qoşunu ilə birlikdə geri dönüb qalaya tərəf üz qoydular. Gəncə-Qarabağ yol ayrıcına çatarkən rus sərdarı irəli çıxıb xanla əl tutduqdan sonra dedi ki, cənabınızın Qalasını çox tərifləyirlər.

Araşdırdı: Tahir Süleyman

(Ardı gələn sayımızda)

412:1.QXD 27.02.2018 21:49 Page 12

1947-ci il. Mustafa Bərzani və onun kürd peşmərgələri Azərbaycanda

1946-cı ilin dekabrında İranda Mehabad respublikası süqut edir. İranın baş nazir Qəvame-Səltənə ilə Mehabadın lideri Qazı Məhəmməd arasında avqustda Tehranda bağlanmış razılaşma pozulur və şah qoşunları həm Təbrizi, həm də Mehabadı ələ keçirir. 1947-ci ilin 30 martında Qazı Məhəmməd, qardaşı Sədr Qazı və Mehabad respublikasının müdafiə naziri Seyf Qazı dar ağacından asılır.

Şah qoşunlarına qarşı müqaviməti yalnız respublikanın Baş komandanı, general Mustafa Bərzani davam etdirir. 44 yaşlı Bərzani sonunda qüvvələr nisbətinin bərabər olmadığını və məğlubiyyətin qaçılmazlığını anlayaraq İranı tərk etmək və SSRİ-yə keçmək qərarına gəlir. 1947-ci ilin iyununda o, silahlı dəstəsi ilə Naxçıvanla sərhədi keçərək Azərbaycan ərazisinə, Culfaya daxil olur. Beləliklə, Bərzaninin və tərəfdarlarının 12 il davam edən SSRİ dövrü başlayır. Həmin dövrün bir neçə ili Azərbaycan SSR-də keçir.

* * *

SSRİ ərazisində dəfələrlə Bərzani ilə ünsiyyətdə olmuş əfsanəvi Sovet əks-kəşfiyyatçısı Pavel Sudoplatov (1907-1996) özünün 1990-cı illərdə işıq üzü görən "Xüsusi əməliyyatlar" adlı memuarlarında xatırlayır: "Bərzani SSRİ-yə gəlməzdən bir müddət əvvəl İrandakı kürd üsyançıların rəhbərləri şahın qurduğu tələyə düşürlər: onlar danışıqlar üçün Tehrana çağırılır, burada həbs edilir və edam olunurlar. Yalnız Bərzani həmin qismətdən qaça

bilir. Şah onu danışıqlara dəvət edəndə, Bərzani cavab verir ki, yalnız bir halda Tehrana gələ bilər - əgər şah özünün ailəsini girov kimi Bərzaninin mənzl-qərargahına göndərərsə. Şahla ilkin danışıqlar davam edən müddətdə isə o, qüvvələrinin böyük hissəsini İranın şimal rayonlarına, SSRİ ilə sərhədin yaxınlığına yerləşdirir".

1947-ci ilin iyununda SSRİ Daxili işlər nazirinin müavini Vasili Ryasnoy Stalinə məruzə edir: "Bu ilin 15 iyununda Naxçıvan 41-ci sərhəd dəstəsinin hərbi müşahidəsinə görə, Sovet-İran sərhədindin cənub-qərbində İran təyyarələri peyda olaraq Ağgül gölündən (İran) cənuba doğru uçuşlar keçirib. Onlar bizim ərazilərimizə 200 metrə qədər məsafədə daxil olublar. Elə həmin dövrdə bir neçə bomba partlayışı da qeydə alınıb".

Qonşuların qeyri-adi hərbi fəallığının səbəbləri Moskva üçün sirr deyildi. Vasili Ryasnoyun həmin məruzəsində deyilirdi: "Əldə olunmuş bilgilərə gör, İran Kürdüstanında, Uşnu rayonunda (Urmiyə gölündən cənub-qərbə) 1947-ci ilin martından başlayaraq İran hökumət qoşunları ilə İraqdakı bərzan tayfasının tərksilah olmaqdan imtina etmiş üzvləri arasında hərbi əməliyyatlar başlayıb. Kürd bərzan tayfası 1945-ci ildə İraqdan köçərək İranda məskunlaşıb".

Beləliklə, əvvəl İraqda, sonra isə İranda məğlubiyyətə düçar olmuş molla Mustafa Bərzani kor dalana sıxışdırıldığını yaxşı anlayaraq yeganə qurtuluş yolunu Azərbaycan ərazisinə keçməkdə görürdü. Onun hərbi birləşmələri Maku yaxınlığında şah qoşunlarını məğlub edərək SSRİ sərhədinə doğru hərəkət edirdilər.

Pavel Sudoplatov memuarlarında sərhəddə toplaşmış Bərzani tərəfdarlarının sayı barədə yazır: "Sərhədi keçən Bərzani tərəfdarlarının sayı 2 minə yaxın döyüşçüdən ibarət idi, elə bir o qədər də onların ailə üzvləri vardı". Ancaq digər Sovet əks-kəşfiyyatçısı - Vadim Udilov isə özünün "SSRİ-də terror aktları və təxribatlar" kitabında onların sayının 500 nəfər olduğunu yazır.

İyunun 15-də İran təyyarələrinin bombardmanı altında Araz çayı boyu sərhədə ilk kürd dəstəsi yaxınlaşır. Dəstədən 2 nəfər Sovet sahilinə keçərək Mustafa Bərzaninin Stalinə məktubunu sərhəd komissarına təqdim edir. Ancaq Moskvadan cavab gecikir. 16 iyunda səhər tezdən İran sərhədində öz şəxsi mühafizəçilərinin əhatəsində Bərzani də peyda olur və dəstəsinin SSRİ-yə üzüb keçməsinə icazə üçün danışıqlar aparmaq istəyir. Ancaq sərhədçilərə yalnız bir tapşırıq verilmişdi: diskussiyaya girməmək, sərhədi pozan kürdləri isə saxlamaq və tərksilah etmək.

İyunun 17-də kürdlərin vəziyyəti daha da çarəsizləşir və Araz çayı ilə əvvəlcə yaralılar və taqətdən düşən bir qrup silahlı keçərək Naxçıvan ərazisinə daxil olur. Bu 160 nəfərdən 40 odlu silah götürülür. Çayın o biri sahilindən müşahidə aparan Bərzani öz tərəfdarlarının sərhədçilər tərəfindən atəşə tutulmadığını gördükdə, iyunun 18-də dəstəsinin qalan üzvlərinin də çayı keçməsinə göstəriş verir. Bu vaxt kürdlər silahlarının bir hissəsini İran tərəfdəki qamışlıqlarda gizlədərək sərhədi keçirlər. İyunun 19-da SSRİ Daxili işlər nazirliyi əməliyyatın

nəticələrinə dair Stalinə məlumat göndərir: "İyunun 18-i axşama qədər Molla Mustafa Bərzaninin başçılığı altında kürd dəstəsi Sovet ərazisinə keçib. Onların ümumi sayı 499 nəfərdir. Kürdlərdən götürülüb:

303 tüfəng, 5 avtomat, 55 tapança, 54 qumbara, 13 binokl, 13 min patron. Saxlanılmış kürdlər Naxçıvan şəhərinə aparılıb və burada sərhədçilərin mühafizəsi altındadırlar".

İran sərhəd komissarı tezliklə Sovet həmkarına müraciət yollayaraq Bərzani və tərəfdarlarının təhvil verilməsini təklif edir. Müraciətdə deyilirdi: "Dostluq münasibətlərimizin pozulmaması naminə xahiş edirik ki, 400 əclafı geri qaytarasız". Ancaq Sovet tərəfi bu xahişə məhəl qoymur. Bununla da, Bərzaninin və onun kürdlərinin əvvəlcə çox qısa müddət çəkəcəyi fərz edilən, ancaq 12 ilə qədər davam edən "Sovet dövrü" başlayır.

* * *

Bir müddət Culfada saxlandıqdan sonra, kürdlər Abşerond yerləşdirilirlər. Bərzani isə qısa müddət Şuşada qalır, sonra isə Bakıya köçürülür. Onun Sovet rəhbərliyinə "sosializm uğrunda mübarizəyə hazır olduğuna" dair söylədiyi nitqlər isə istər Mircəfər Bağırovda, istərsə də Moskvadan gələn emissarlarda xəfif ironiya doğrurur. Sovet tərəfində əsas təəccüb yaradan cəhətlərdən biri kürdlərdə çox güclü inkişaf etmiş tayfa-nəsil münasibətləri idi. Onlar Bərzanini az qala ilahiləşdirirdilər və bu cür geridə qalmış ictimai münasibətlərlə sosializm quruculuğuna dair vədlər qətiyyən bir-birinə uyuşmurdu.

Odur ki, Sovet rəhbərliyi bu arxaik münasibətləri heç olmasa yumşaltmaq, kürdlərin cəmiyyətə assimilyasiyasına nail olmaq üçün hətta kürdləri Bərzanidən bacardıqca təcrid də edirdi. Üstəlik, kürdlərin arasında kommunist təbliğatı aparmaq, yaxud oraya öz adamlarını salmaq cəhdləri də uğur gətirmirdi - kürdlər yadlar üçün qapalı idilər. Bununla bağlı, Pavel Sudoplatov bir epizodu da xatırlayır - artıq Daşkənddə olanda onların Bərzaninin əhatəsinə informator yerləşdirmək cəhdləri həmin şəxsin izsiz-tozsuz yoxa çıxması ilə nəticələnir.

* * *

1947-ci ilin payızında Sudoplatov Bərzani ilə görüşüb danışmaq üçün nazir Abakumov tərəfindən Bakıya göndərilir. O, memuarlarında bu barədə yazır:

"Mən Bərzaniyə TASS-ın (Sovet İttifaqı Teleqraf Agentliyi) baş direktorunun muavini və Sovet hökumətinin nümayəndəsi kimi təqdim olundum. əyatımda ilk dəfə idi ki, əsl feodal ilə rastlaşırdım. Bununla belə, Bərzani məndə fərasətli siyasətçi və təcrübəli hərbi rəhbər təsiri yaratdı. O dedi ki, son yüz ildə kürdlər farslara, iraqlılara, türklərə və ingilislərə qarşı 80 dəfə üsyan qaldırıb və onların 60-ından çoxunda kömək üçün Rusiyaya müraciət edərək adətən yardım alıblar. Cavab olaraq mən elan etdim ki, Sovet tərəfi Bərzaninin və onun zabitlərinin bizim hərbi məktəb və akademiyalarımızda xüsusi təlim keçməsinə razıdır. Həm də ona bildirdim ki, kürdlərin Azərbaycandan Orta Asiyaya köçürülməsi müvəqqəti xarakter daşıyır və onların Kürdüstana qayıtmaqları üçün şərait yetişənə qədər davam edəcək..."

Sudoplatov xatirələrində daha bir maraqlı məqama toxunur: "Abakumov mənə Bərzani ilə söhbətlərin nəticələrini, habelə Stalinin kürdlərin hərbi tədris müəssisələrimizdə təhsil almalarına razılıq verdiyini Mircəfər Bağırovla bölüşməyi qadağan etmişdi. Məsələ ondadır ki, Bağırov Bərzanidən və onun adamlarından İran Azərbaycanında vəziyyəti destabilizasiya etmək üçün yararlanmaq niyyətindəydi. Ancaq Moskvada fərz edirdilər ki, Bərzani İranda yox, məhz İraqda daha lazımlı ola bilər - oradakı ingilispərəst rejimi devirmək üçün..."

* * *

1947-ci ilin oktyabrında Bərzani Azərbaycan kommunistlərinin rəhbəri Bağırova öz məktub-memorandumunu yollayır. O, Bağırovdan aşağıdakı məsələlərə münasibət bildirməsini xahiş edir:

"1. Tərəfdarlarım ilə görüşməyə icazə verilməsi.

2. Onların təhsili üçün şəraitin yaradılması.

3. Aylıq bülletenin çapının təşkil edilməsi.

4. BMT-yə kürdlərə münasibətdə yeridilən ədalətsiz siyasətlə bağlı şikayətin göndərilməsi.

5. Stalinlə görüşün təşkil olunması".

Noyabrın 15-də o, Bağırova daha bir məktub yollayır. Bərzani məktubunda Bağırovu "Şərq xalqlarının rəhbəri" adlandırır. "Biz taleyimizi Sovet dövləti ilə bağlamağı vacib saydıq, çünki, bu hakimiyyət azadlığın dayağı və xalqların ümididir", - Bərzani yazır. Həmin məktubunda o, "çox məşəqqətli, incidilmiş və təhqir olunmuş vəziyyətə düşən azadlıq hərəkatı döyüşçülərinə diqqət ayırmasını" xahiş edir.

(Ardı var)

Məmməd Süleymanov

412:1.QXD 27.02.2018 21:49 Page 13

Hacı Paşa Ağaoğlu

Xocalı faciəsi

Xoca Alı qalx ayağa et nəzər
Bilməzdin yurdunda yağılar gəzər.
Məlunlar yurdunu qaladı oda
Yurdun laiq deyil bu müdhiş ada.

Ruhən fəryad etdi xan Pənahəli
Dedi ki, bu işdə var yadlar əli.
Qarabağ, həm sözü, özü mənimdi
Qarabağ yağıya daim qənimdi.

Azıxdan bu yana var Qarabağım
Murovum Kəpəzim Topxana dağım,
Andranik alıbdı Qarabağ dağın
Sultan bəy kəsibdi onun qulağın.

Biri balta oldu bri sap oldu
İkisi birləşib bu yurda doldu
Süngülər dəldilər xalqln bağrını
Götürə bilmədik biz bu ağrını

Gəlişin yüz əlli ili olunca
"Qonaqlar" şənliklər etdi doyunca
Azıxdan yüz əlli çıxsaq nə olar
"Qonağın" payına neçə il qalar?

Abidə qoydular yüz əlli ilə
Hər yerdə fərəhlə gətirib dilə,
Yüz əlli ildir ki, bizlər burdayıq
Yüz əlli ildir ki, bizlər dardayıq.

"Qonaqlar" səsini atıb başına
Çıxıb Topxananın lap düz qaşına
Dedilər Qarabağ bizim olubdu
Müsəlman sonradan yurda dolubdu.

Əvvəli Kərbala sonu Xocalı
Müsəlman yanaraq görüb bu halı.
Ata baxa-baxa məhv oldu bala
Oda qaladılar nə ola-ola

Süngülər tuşlandı növrəstələrə
Faşistlik etdilər görün kimlərə?
Kəsilmiş başları təpiklədilər
İlahi iraq et etdilər nələr.

Balanın ətini verib anaya
Birdəki O, qoca xala Sonaya
Onlar yemədilər başlar kəsdilər
Növbəti "qurbana" tez tələsdilər.

Sədəflər çəkildi dişlər çəkildi
Yerinə qurğuşun mərmi əkildi.
Qısası axmalı müsəlman qanı
Görənlər gördülər bu dəhşət anı.

Tofiqə dedilər atanı göstər
Dinmədi vüqarla bu ər oğlu ər
Gülləni Tofiqə tuşlayan zaman
Tofiqin atası istədi aman.

-Əvvəl məni öldür sonra kimisə
-Məhəldə qoymarıq sizlərtək kəsə
Oğulun ölümün sən görməlisən
Nədən zövq alırıq sən bilməlisən.

O gecə meşədə xəfif ağladı
Palıdlar baş əyib qara bağladı.
Deyən buludlarda yerə endilər
Dilsiz daşlar belə ax, dilləndilər.

İbrahim xan ruhu nalə edibdi,
Ruhu Nətavanın yurddan gedibdi
O gecə göylərdə buludlar qara
Vuruldu bu yurda sağalmaz yara.

Vaqif də o gecə fəryad eylədi
Görünməz dəhşəti ərşə söylədi
Səlim bəy fəryada qatıb naləsin
-Tarix görməmişdi zülmün beləsin

Min belə səhnədən doymadı kafər
Məhv oldu insanlar çox ər oğlu ər
Nalələr çevrilib oldu Mübariz
Yüz kafər yox oldu qaldı tarix, iz.

Tomrislər, Babəklər, Mübarizlərin
Bu yurd onlarındı O, şir dizlərin
Qılınclar sıyrılar bu gün sabaha,
Yağıdan heç əsər qalmaz bir daha.

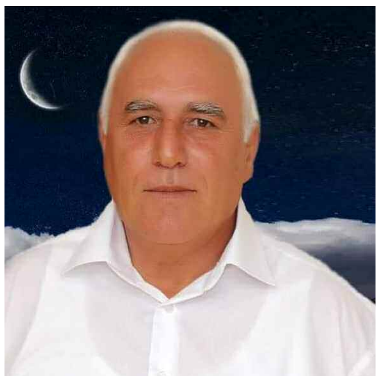

Ədalət Bədirxanov

XOCALI

Ananın qucağındaki
daşlaşmız körpənin dilindən

Mən bir uşaq doğuldum,
Yaşamağa cahanda,
Tam haqqımla vətəndaş,
Xocalı torpağında.
Qəsd olundu yurduma,
Gecənin son çağında,
Şaxtalı, don, amansız,
Soyuq, qarda, boranda,
Dondum, heykələ döndüm,
Bir ana qucağında.
Bilmədim, sevgi nədir,
Bilmədim, həyat nədir,
Bölmədim sevincimi,
Bildirmədim, dərd nədir.
Bilmədim ölmək üçün,
Günahlarım bəs nədir?
Şaxtalı, don, amansız,
Soyuq, qarda, boranda,
Dondum, heykələ döndüm,
Bir ana qucağında.
Mənim yaşda günahsız
Körpələr nə qədərdir?
Qoy duysun bəşəriyyət,
Bəlkə yüz minlərlədir.
Bu quduzluq, soy qırım,
Qan dünyaya ləkədir,
Şaxtalı, don, amansız,
Soyuq, qarda, boranda,
Dondum, heykələ döndüm,
Bir ana qucağında.
Qoca, qadın, ya körpə,
Heç kimə baxmadılar,
Qışqıran hər bir kəsin
Başından vururdular.
Məni möhkəm vurdular,
Sanki ölmüş sandılar,
Şaxtalı, don, amansız,
Soyuq, qarda, boranda,
Dondum, heykələ döndüm,
Bir ana qucağında.
Qızdır məni, ey günəş,
Mən bəşər övladıyam,
Ananın qucağında
Donmuş buz parçasıyam.
Bir daş olsam da belə,
Ruhum bilir haqdayam,
Şaxtalı, don, amansız,
Soyuq, qarda, boranda,
Dondum, heykələ döndüm,
Bir ana qucağında.

23-25.02.2016

Xudu Məmmədovun axtardığı, ermənilərə qan udduran laçınlı Çal Aslan

Düzü əslən Laçınlı olan bu tarixi qəhrəman Çal Aslan haqqında eşitməmişdim. Və bu günə kimi də heç bir məlumatım da yox idi. Amma Qarabağın Çal Aslan adlı igid və qəhrəman oğlu olub. Bəs Çal Aslan kimdir? Bununla bağlı paytaxta çıxıb sorğu apardıq. Heç kəs bu qəhrəmanı tanımadı. Amma əslən laçınlı olan bir gənc başını bulayıb dedi ki, belə bir ad eşitmişəm. Amma kimliyi haqqında heç nə bilmirəm. Öz-özümə düşündüm:

Bəlkə taksi sürücülərinə müraciət edim? Çünki sürücülər daha çox əhali ilə sıx təmasda olur, qəzet-jurnal oxuyurlar. Taksi sürücülərindən biri gülə-gülə dedi: "Sizi nə maraqlandırır?" jurnalist olduğumu ona dedikdə o, belə cavab verdi: Çal Aslan mənim babam olub. Sürücünün adı Məhəmməd Piriyev idi. M.Piriyev bildirdi ki, əslən laçınlı olsalar da, Ağdamda doğulub, boya-başa çatıb: "Çal Aslan Laçın rayonunun Kürdhacı kəndində doğulub, Soltan bəyin əmisi oğludur. Bölgələrdə, eləcə də camaat arasında adıçəkilən bu tarixi şəxsiyyət haqqında o qədər də məlumat yoxdur. Çal Aslan elə aslan kimi kişi olub. Cəngavər, qorxmaz, dizi bükülməz bir igid olub. Onun gülləsindən quş da ötə bilməzdi. Çal Aslanın adı gələndə yağı düşmən zağ-zağ əsərdi. Azərbaycan xalqı Soltan bəyi daha geniş tanıyır. Amma Çal Aslan ondan da qoçaq olub. Elə Soltan bəy kimi ağıllı adam olub. Bir sözlə, Çal Aslan soltan bəyin sərkərdəsi idi".

M.Piriyev onu da dedi ki, babası haqqında elə dərin məlumatı olmayıb: "Allah rəhmət eləsin akademik Xudu Məmmədova, bir gün Xudu müəllim doğulduğu doğma kəndi olan Mərziliyə gəlir və söhbət Çal Aslandan düşəndə o deyir ki, ə, görün Çal Aslanın burda qohumlarından kimi var, onu mənimlə görüşdürün. Çünki o igid haqqında sinəm doludur. Nə qədər sağam, qoy bu məlumatları onun qohumlarına çatdırım. Onda çox kiçik idim. Ağlım elə sən deyən kəsmirdi. Amma babam haqqında Xudu müəllimin dediklərindən bir-iki kəlmə qalıb. 1918-ci ildə Andranik Gürcüstana getmək üçün Paşa bəydən yol istəyir və bunun müqabilində ona bir qatır yükü qızıl vəd edir. Paşa bəy Çal Aslanla Soltan bəyi yanına dəvət edib bu haqda onların fikirlərini öyrənir. Bu dəmdə Çal Aslan belə cavab

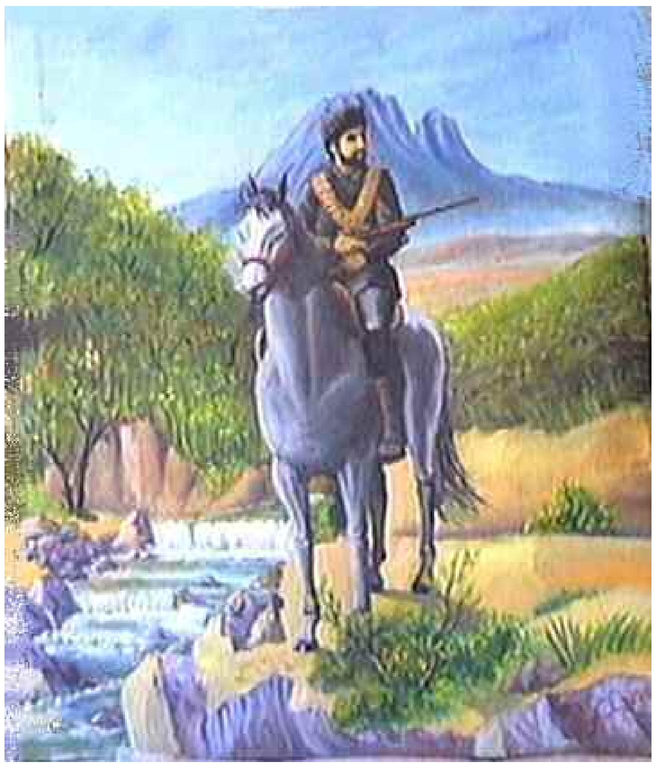

verir ki, biz gərək Şuşa qubernatoru Xosrov bəyin yanına gedək və ona bu haqda məlumat verək. Çal Aslanla Soltan bəy Şuşaya Xosrov bəyin yanına gedib bu haqda ona məlumat verirlər ki, Andranik böyük qoşunla üstümüzə gəlir. Xosrov bəy çox uzaqgörən və ağıllı adam olub. O, Çal Aslanın sözündən tutur və bir az fikirləşib deyir - "Aslan, əmioğlu fikirin nədir?" Çal Aslan Xosrov bəyə belə cavab verir ki, düşmənə yol vermək olmaz. Amma Andranik bizə bir qatır yükü qızıl vəd edib deyir ki, siz yer verin mən qoşunlarımla birgə Gürcüstana keçirəm. Xosrov bəy Çal Aslana söyləyir ki, sənin üz-gözündən sərkərdəlik yağır, bir sərkərdə kimi bu haqda nə fikirləşirsən? O belə cavab verir ki, Andranikə bildirəcəyik ki, camaat başa düşməsin deyə topları sökün, onu qatırlara yükləyin və sizə onda yol verəcəyik. Bu təklif Xosrov bəyin çox xoşuna gəlir və sağ əlini Çal Aslanın kürəyinə vurub deyir ki, əmioğlu sən əsl sərkərdəsən və mənim sualıma da sərkərdə kimi cavab verdin. Belə də olur. Bu siyasətlə Zabux çayında 3 gün qanlı döyüş gedir. Çal Aslan öz dəstəsi ilə 40 min erməni silahlılarını məhv edir".

Müsahibin onu da söylədi ki, 11-ci qızıl ordu Azərbaycana gələndən sonra bolşeviklərin əlinə keçməsin deyə Soltan bəy Çal Aslana təklif edir ki, artıq Azərbaycan sovet ordusunun əlində olduğundan onunla Türkiyəyə getsin: "Çal Aslan etiraz edib deyir ki, kişi də vətənini düşmən əlində qoyub gedərmi? Qürbətdə yaşamaqdansa və yad məzarın olmaqdansa vətəndə qalmaq daha yaxşıdır. Çal Aslan qucaqlaşıb, öpüşüb ayrılan zaman Soltan bəy dərindən ah çəkib belə bir bayatı söyləyir:

Əziziyəm, dolan gözüm,
Dol gözüm, dolan gözüm.
Gedərsən qayıtmazsan
Vətəni dolan gözüm.

Çal Aslansa belə cavab verir:

Xoruz keçdi, çağırır
Vədə keçdi, çağırır
Başım cəllad əlində,
Dilim dostu çağırır.

Hətta deyilənə görə orda hər iki qəhrəman düşmən əlinə keçməsin deyə bir-birilərinə güllə də atmaq istəyirmişlər. Amma Soltan bəy uzaqgörənlik edib Çal Aslana deyir ki, özümüzü öldürə bilərikamma arvad-uşağı fikirləşmək lazımdır. Düşmən çoxdur. Soltan bəy ailəsini Çal Aslana tapşırıb Türkiyəyə gedir. Bolşeviklər Çal Aslanı tutub Qazaxıstana sürgün edir. Sürgündə onun iki gözü də tutulur və axırda gəlib vətəndə ölür". M.Piriyev onu da vurğuladı ki, Çal Aslanın nəticəsi Fazil Mehtiyev də Azərbaycanın milli qəhrəmanıdır.

Qələndər Xaçınçaylı

YPG, me gundê Omîra û navçeyên din ji destê...

Bi gor daxwiyaniyê çapemeniya ser bi PYD tê gotin, ku YPG şeva derbazbuyî gundê Omîra û navçeyên derdora Şera ji artêşa Tirkiyê û milisên grêdayî bi Artêşa Azad ya Suriyê paşve girtine.

Herweha tê gotin, ku di operasyona YPG de YPJ jî beşdari kiriye û encama şerê hanê de gelek kûştî û brîndar hene, lê hejmara wan carê nediyare. **PeyamaKurd**

Bi wêne...Almanya toreke pas li Hewlêrê dadimezrîne!

Hikûmeta Almanya di berdewama alîkariyên ji bo herêma Kurdistanê de toreke pas li bajarê Hewlêrê dê

damezrîne. Li gor zanyariyên berdest, duh 26.02.2018ê Parêzgerê Hewlêrê Newzad Hedî li bajarê Dusseldurf ê Almanya li gel berpirsên desteya hatûçûnê ya bajar civiya û belgeyek lêktêgeheştinê îmza kirin.

Li gor wê belgeyê desteya hatûçûnê ya Almanya sîstemek bo pas li bajarê Hewlêrê dadimezrîne û çend pas jî wek diyarî ji bo Hewlêrê dê rêbike. Hikûmeta Almanya di destpêka êrîşên rêxistina terorîst a DAIŞê li ser herêma Kurdistanê, bi rêkirina alîkariyên mirovî, çek û şêwirmendên leşkerî ve alîkariya herêma Kurdistanê û hêzên Pêşmergeyên Kurdistanê dike. **BasNews**

Mafê Parlamenterî ji Parlamenterên HDP Yildirim û Ayhan hat stendin

Mafê Parlamenterî ji Parlamenterên HDPê Ehmed Yildirim û Îbrahîm Ayhan hat stendin. Hejmara parlamenterên HDPê jî daket 50 kesan. Mafê parlamenteriya, Parlamenterê HDPê yê Mûşê Ehmed Yildirim û yê Rihayê Îbrahîm Ayhan, jiber pejirandina sizaya wan a zîndankirinê, ji wan hat stendin.

Biryarnameya dadgehê ya bo stendina mafê parlamenteriyê îro di Parlamentoya Tirkiyê de hat xwendin. Piştî xwendinê bi awayek fermî mafê parlamentertiya Yildirim û Ayhan jê hat stendin.

Hîn berê jî mafê parlamenteriya, Leyla Zana, Fîgen Yuksekdag, Nursel Aydogan, Faysal Sarîyildiz, Tuba Hezer, Ferhat Encu û Besîme Konca ji wan hatibû stendin.

Koma Parlamenteriya HDPê bi biryara dawî ji 59 parlamenteran daket 50 parlamenteran. **kurdistan24.net**

Kaya: Divê Tirkîye rûpelekî nû veke

Navenda Lêkolînên Civakî ya Dîcle (DÎTAM), bi navê "Di pêvajoyên aştîyê de rola Rêxistinên Sivîl ên Civakî" li Amedê civînek giştî li dar xist. Ev projeya ku di 2016an de li Amedê bingeha wê hat avêtin û li bajarên cuda xebata xwe didomîne, hewl dide ku Rêxistinên Sivîl ên Civakî hişyar bike, wan tev li xebatên xwe bike da ku ew rêxistin li dijî şer bêdeng menînin û bi xebatên xwe yên sivîl û civakî ve xizmeta aştîyê bikin.

Serokê DÎTAMê Mehmet Kaya, anî zimên ku bi avakirina vê projeyê wan xwestiye ji bo çareserîya pirsa Kurd û bidawîanîna şer dezgehên sivîl çalaktir bikin û tevnek aştîyê biafirînin. Kaya, herweha anî zimên ku armanca wan a yekem li herêmê (Bakurê Kurdistanê) Yekîtîya Civaka Sivîl pêk bînin, armanca duyem heman tevna civakî li seranserê Tirkîyê pêk bînin û armanca sêyem jî vê tevna civakî bigihînin asta navnetewî.

Mehmet Kaya, di axavtina xwe de behsa helwest û siyaseta AKP û Kurdan kir, anî zimên ku "bi bêdengkirina civaka sivîl û polîtîka li ser dijminatîya Kurdan wê AKP negihîne tu çareserîyekê" û got: "AKP bi xwe digot ku polîtîkayên salên 90î pirsa Kurd anîye vê astê. Divê AKP ji bîr neke ku Rêxistinên Sivîl ên Civakî di serketina wê de rola herî mezin lîztine. Le xuyaye wê operasyona ser Efrînê û pêşketinên ku li welêt dibin, ji bo polîtîkayên navxweyî bikin alav hacet".

Kaya, rexne li siyaset û polîtîkayên AKP girt û got: "Di pêşavoja çareserîyê de du alî hebûn, Tirkîye û rêxistina çekdar. Lê niha rewş cuda ye û di ser Sûrîyê re xwe gihand astek navnetewî. Ji ber vê, divê Tirkîye li Rojhilata Navîn ji xwe re polîtîkayek Kurd pêk bîne".

Mehmet Kaya, di axavtina xwe de bala Tirkîyê kişand ser hebûna pirsa Kurd û anî zimên ku "Kurdên Iraq û Sûrîye jî di nav de, divê Tirkîye di pirsa Kurd de rûpelekî nû veke û divê asta wê ya navnetewî jî bigre ber çav". **peyamakurd.com**

Rûsya û Fransa tekeziyê li ser agirbesta Xûteyê dikin

Wezîrê derve yê Fransa Jean-Yves Le Drian li Mosko li gel hevpostê xwe yê Rûsî Sergey Lavrov

civiya û derbarê biryara agirbesta li Sûryê kongirekî rojnamevanî lidar xistin.

Di wî kongirî de, wezîrê derve yê Fransa tekez kir, ku pêwîst e riya derbaskirina alîkariyan ji bo xelkê Xûta Rojhilat bê vekirin û rê li ber sivîlan û bi taybet zarok û jin û birîndaran bê vekirin ku ji cihê şer derkevin.

Herwiha wezîrê derveyê Fransa hişyariya wê yekê da, ku cenga Sûryê berifreh bibe û li herêmê tevî belav bibe û got: Tenê Rûsya kare fişarê li Hikûmeta Sûryê bike daku biryara Encûmena Ewlehya cîhanî ya derbarê agirbestê bicî bike.

Ji aliyê xwe ve wezîrê derve yê Rûsya Sergey Lavrov got: "Divê ketîbeyên opozisyonê pabendî agirbestê bin, lê niha ew ketîbe Şamê topbaran dikin û hêzên Hikûmetê jî bersiva wan didin".

Lavrov diyar kir, ku agirbesta 5 demjimêran ya ku Rûsya pêşinyar kir û niha ketiye warê bicîkirinê de, armanca wê vekirina korîdoran e ji bo sivîl ji cihên şer bên derxistin.

Li ser vê mijarê jî, rêxistinên hewarçûnê yên ser bi Netewên Yekgirtî ve, ragihandin ku bêtirî 1000 kesên birîndar di Xûteya Rojhilatê de mane û heya niha jî ti nîşanek tine ye ku riya derketinê li ber wan hatiye vekirin.

Ji aliyê xwe ve, jêderên xwecihî ji nav Xûta Rojhilat tekez kirin, piştî ku agirbesta Rûsî ya 5 demjimêran ket warê bicîkirinê de, kopterên Hikûmetê bermîlên teqîner bi ser Xûteyê de avêtin û di encamê de, 2 welatiyên sivîl canê xwe jidest dan.

Girêdayî heman pirsê, Netewên Yekgirtî ragihand, tevî ku agirbesta Rûsî ketiye warê bicîkirinê de, lê şer hîn berdewam e û di rewşa şer de, dezgehên me nikarin ti hevkariyê bikin û nikarin alîkariyan derbasî Xûteyê bikin.. **kurdistan24.net**

Heyva Sor a Kurd alîkariyên mirovî ji bo Efrînê dide hev

Heyva Sor a Kurd li Cizîra Rojavayê Kurdistanê 82 milyon Lîreyên Sûrî wek alîkarî ji bo bajarê Efrînê dan hev.

Heyva Sor a Kurd û hejmarek ji rêxistinên civaka sicîl ku 11 roj in koneke piştgîriyê ji bo Efrînê li bajarê Qamişlo vedabûn îro di konferanseke rojnamevanî de ragihandin, wan karîn zêdetir ji 82 milyon Lîreyên Sûrî wek alîkarî ji bo bajarê Efrînê bidin hev.

Herwiha amaje bi wê yekê jî kirin, her kesê ku bixwaze piştgîriya Efrînê bike, deriyê danheva alîkariyan vekirî dimîne.

Tîmeke Heyva Sor a Kurd a Cizîrê di 23 meha Çileya bûrî de gihiştibû bajarê Efrînê zêdetir mehekê li Efrînê ma û alîkariyên tenduristî ji sivîlan re

pêşkêş dikir. Ji destpêka êrîşa artêşa Tirkiyê li ser Efrînê ve, gelek rêxistinên civaka sivîl li herêma Cizîrê kampînên danheva alîkariyan ji bo xelk û qurbaniyên Efrînê bi rê ve birin û hîn jî berdewam in. **kurdistan24.net**

412:1.QXD 27.02.2018 21:49 Page 15

Mesrûr Barzanî: Xewna serxwebûnê namire

Şêwirmendê Encumena Asayişa Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî di hevpeyvînekê de li gel malpera Almonîtor ya Amerîkî ragihand, ku ti carî xewna serxebûna

Kurdistanê namire û got: Piroseya referandumê giring bû, daku hemû civaka navdewletî û bi taybetî jî Hikûmeta Iraqê hez û viyana gelê Kurdistanê ji bo serxebûnê bibînin.

Herwiha Mesrûr Bazranî ragihand, ew gava Kurdan avêtî, ne tawan bû, ew tenê eşkerakirina xwesteka gelê me bû û rawestana civaka navdewletî li dijî wê xwestekê, berovajî hemû bingeh û pirensîpên Netewên Yekgirtî bû.

Di berdewamiya axiftna xwe de, Mesrûr Barzanî eşkere kir, ku wan berî referandumê, bi gellek welatan re ew yek behs kirin û ti welatekî tev Iraqê jî, dijatiya xwe ji bo mafên çarenivîsî û serxwebûna Kurdistanê nedan xuyakirin û tenê têbîniyên wan li ser dema encamdana referandumê hebûn. Mesrûr Barzanî ku niha li Amerîka ye û li gel berpirsên pile bilind ên îdara Donald Trump civînan lidar dixe, derbarê sizayên Bexdayê li ser Herêma Kurdistanê got: "Rawestandina geştên navdewletî li firîngehên Herêma Kurdistanê û sizayên Bexdayê li ser Herêma Kurdistanê, biryareke nedestûrî bû û nabe firîngeh têkelî pirsên siyasî bên kirin". Got jî: "Niha gotûbêj ji bo vekirina firîngehan berdewam in û Kurdan piraniya mercên Bexdayê qebûl kirine, lê Bexda her û her bihaneyan derdixe û niha ti bihaneyek ji bo vekirina firîngehan nemaye û tenê girtina wan biryareke siyasî ye û ew jî bûye beşek ji piropagendeya hilbijartinan".

Herwiha Mesrûr Barzanî eşkere kir: "Di çarçoveya Konfiransa Asayişa Cîhanî li Munichen, em li gel serokwezîrê Iraqê Heyder Ebadî civiyan, li wir Ebadî soza vekirina firîngehan da, lê berî niha jî sozên wiha dabû û sozên xwe biciî nekiribû, niha jî em li bendî ne gelo wê Ebadî sozên xwe bicî bike yan nake". **KDP.info**

Siyasetmedarên Almanya rexne li Tirkiyê digrin...

Katja Keul, „Erdoğan Kurdên li bakurê Suriyê wek terorist dibîne û bi vî hawayî helwesta xwe meşru dibîne. Lê mirov tu caran nikare ev helwesta hanê bipejirîne. Divê ew dev ji ev helwesta hanê berde.“

Hikumeta Tirkiyê, ku operasyonên xwe yên leşkeri li Efrînê bi maddeya 51 ya peymana Koma Miletan „Parastina Mafê Meşru“ ve grê dide, li Berlinê bu cihê şik û gumanan û Siyasetmedarên Almanya rexne li Tirkiyê digrin û Operasyona Leşkerî wek „Tevgerek li dijiyê Yasaya Navnetewî“ dinerxînin.

Siyasetmedarê Kristiyanên Demokrat (CDU) Roderich Kiesewetter got, „Tirkiyê biryara agirbesta Encumena Asayişa Neteweyên Yekgirtî tenê di çarçeweya şerê li hember El Kaide, El Nusra û DAİŞ'ê dibîne û di şerê li hember YPG jî berdewam dibe, eva hanê nayê qebulkirin.“

Katja Keul, ku di Meclîsê de berdevkê gruba Keskan ya „Siyaseta Bêçekkirinê“ ye bangewazî kir, ku Tirkiyê pabend bi biryara agirbesta Encumena Asayişa

Neteweyên Yekgirtî bimîne. Katja Keul di berdewamiya axaftina xwe de weha got, „Erdoğan Kurdên li bakurê Suriyê wek terorsitan dibîne û bi vî hawayî helwesta xwe meşru dibîne. Lê mirov tu caran nikare ev helwesta hanê bipejirîne. Divê ew dev ji ev helwesta hanê berde.“ Herweha xatun Keul got, divê hikumeta Almanya bazirganiya çekan jibo Tirkiyê bide rawestandin.

Bijan Djir-Sarai, berdevkê karûbarên derve ya Partiya Demokratên Azad (FDP) bi vî awayî işaret bi biryara Encumena Asayişa Neteweyên Yekgirtî dike, „divê zutirîn dem dawiya Operasyona leşkeri û Tund û Tujiyê were encam dan. Ev Operasyona hanê tu pêwendiyek bi yasaya navnetewî nîne û mirov nikare di vî warî de Tirkiyê mafdar bike.“ **peyamakurd.com**

‘Berpirsên YNKê li Kerkûkê nikarin du zîrevanên çekdar jî li gel xwe bigerînin’

Endama fraksiyona PDKê li Encûmena nûnerên Iraqê Emîre Zengene aşkera kir, berpirsên YNKê zanyariyên berevajî yek derbarê Kerkûkê de belav dikin, lê ew bixwe nikarin du zîrevanên çekdar jî li gel xwe bigerînin.

Îro 27.02.2018ê nûnera Kerkûkê li encûmena nûnerên Iraqê Emîre Zengene ji BasNewsê re ragehand: ''Hejmarek ji berpirsên YNKê daxuyaniyên bê serûber li ser rewşa Kerkûkê didin, bangeşeya wê yekê dikin ku Kerkûk aram e û ji aliyê din ve jî hin berpirsên din dibêjin hezar çekdarên DAİŞê Kerkûk dorpêç kirine.'' Herwaha aşkera kir: ''Bi taybet berpirsên YNKê li Kerkûkê nikarin du zîrevanên xwe li gel xwe bigerînin û naha baweriya xelkê bi wan jî nemaye.''

Emîre Zengene got: ''Nabe tirsê di nava xelkê Kerkûkê de ava bikin, ji ber wan gelek car derbederî dîtine. Lê em nizanin DAIŞ dê êrîş bike bo ser Kerkûkê yan na, ku em bikarin xelkê di vê mijarê de agahdar bikin. Dibe ku rastî jî tê gotin ku aramî nemaye û ew tundiyên ku rojane li Kerkûkê hene vê rastiyê aşkera dikin.'' Herwaha got, li sînorê bajarokê Şiwan ê ser bi Kerkûkê artêşa Iraqê çend cîhek vala kirine û Pêşmerge ew cîhane girtine, lê ti pevçûnek di navbera Pêşmerge û hêzên Iraqê de pêknehatiye, lê Pêşmerge sînorê xwe qahîm dike. **BasNews**

Heyeta ENKSê serdana Amerika dike

Berpirsê Ofîsa Pêwendiyên Derve ya ENKSê Kamîran Haco ragihand ku şandeke ENKSê bi mebesta gihandina dengê Kurdan li Rojavayê Kurdistanê û ragirtina şer li Efrînê dê serdana Amerîka û Ewropa bike.

Kamîran Haco derbarê wê serdanê ji malpera KDP.info re ragihand: “Biryar e şandeke ENKSê serdana

Amerîka bike û roja 28ê vê mehê ligel Wezareta Derve ya Amerîka bicive, paşê jî emê ligel berpirsên Koşka Spî bicivin.”

Haco wiha got: “Armanca me ji vê serdanê bo Amerîka ji bo gihandina dengê Kurdan e li Rojavayê Kurdistanê û nexasim jî li Efrînê ku şer li wir bê rawestandin û êdî ziyan negihê gelê me. Herwiha pirojeyeke Amerîkî ji bo rojhilatê Çemê Feratê heye û li ser wê pirojeyê em dixwazin berpirsên Amerîka bibînin ku ew piroje çawa ye û em jî nêrîna xwe li ser bidin.”

Kamîran Haco wiha domand: “Piştî ku em 3 rojan li Amerîka bimînin, emê serdana çend welatên Ewropî jî bikin, ku ew jî Fransa û Brîtanya û Fînlanda ne, ew jî ji bo gihandina dengê Kurdan li Rojavayê Kurdistanê.”Rojavayê Kurdistanê-KDP.info- Berpirsê Ofîsa Pêwendiyên Derve ya ENKSê Kamîran Haco ragihand ku şandeke ENKSê bi mebesta gihandina dengê Kurdan li Rojavayê Kurdistanê û ragirtina şer li Efrînê dê serdana Amerîka û Ewropa bike. Kamîran Haco derbarê wê serdanê ji malpera KDP.info re ragihand: “Biryar e şandeke ENKSê serdana Amerîka bike û roja 28ê vê mehê ligel Wezareta Derve ya Amerîka bicive, paşê jî emê ligel berpirsên Koşka Spî bicivin.” Haco wiha got: “Armanca me ji vê serdanê bo Amerîka ji bo gihandina dengê Kurdan e li Rojavayê Kurdistanê û nexasim jî li Efrînê ku şer li wir bê rawestandin û êdî ziyan negihê gelê me. Herwiha pirojeyeke Amerîkî ji bo rojhilatê Çemê Feratê heye û li ser wê pirojeyê em dixwazin berpirsên Amerîka bibînin ku ew piroje çawa ye û em jî nêrîna xwe li ser bidin.” Kamîran Haco wiha domand: “Piştî ku em 3 rojan li Amerîka bimînin, emê serdana çend welatên Ewropî jî bikin, ku ew jî Fransa û Brîtanya û Fînlanda ne, ew jî ji bo gihandina dengê Kurdan li Rojavayê Kurdistanê.” **rojevakurd.com**

Ebadî rizgarbûyên êzîdî bê hêvî kir!

Kurdên êzîdî yên ku ji destê DAIŞê rizgar bûne, ji dirêjkirina qedexeya li ser firokexaneyên Kurdistanê gelekî aciz bûne û dibêjin, Ebadî em bê hêvî kirin. Çend roj berê serokwezîrê Iraqê Heyder Ebadî fermana dirêjkirina qedexeya ku ji kerba referandomê li ser firokexaneyên Kurdistanê hatiye danîn, da. Li ser vê mijarê, berpirsê rizgarkirina revandiyên êzîdî Husên Qaidî ji BasNewsê re got, gelek riz-

garbûyên êzîdî pêdivî bi wê hene ku li derveyî Kurdistanê bên dermankirin lê ji ber qedexeya ku li ser firokexaneyên Kurdistanê hatiye danîn, nikarin biçin derve.

Husên Qaidî her wiha got, êzîdî li bendê bûn firokexane vebin lê Ebadî ferman da qedexeya li ser firokexaneyan were dirêjkirin. Vê yekê rizgarbûyên êzîdî bê hêvî kir. Ew gelekî aciz in ji vê yekê. Berpirsê rizgarkirina revandiyên êzîdî bang li hikûmeta Iraqê kir dest ji wê kerb û kîna xwe li hember gelê Kurdistanê berde û êdî gelê kurd ceza neke. **BasNews**

412:1.QXD 27.02.2018 21:49 Page 16

ДИПЛОМАТ

KÜRD DÎPLOMAT

№ 07 (412) 26 Февраль - 4 март 2018-год ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКАЯ ГАЗЕТА

Washington, Kurdistan di Rojhilata Navînê de...

Mesrur Barzani, „Herêma Kurdistan erkên ser milê xwe cîbecî kiriye û nuha divê Bexda bersiva me bide. Iraq divê mûçeyên fermanberan bide û qedexeya ser Firokexaneyên herêma Kurdistanê jibo geştên navnetewî rake.“ PeyamaKurd- Şêwirmendê encûmena Asayişa Herêma Kurdistanê Mesrûr Barzanî di seredana xwe ya Amerikayê de hevditinên gring pêk dihêne. Di van hevdîtinan de tekez li ser berdewamiya pêwendiyên Amerika û herêma Kurdistan tê kirin ji ber ku herêma Kurdistanê faktorek grînge di Rojhilata Navînê de.

Masrur Barzanî, Şêwirmendê Encûmena Asayişa Herêma Kurdistanê di Preskonferansekî de got, „Armanca seredana me gotûbêjkirin li ser çend pirsên giring wek pêwendiyên me li gel Amerîka û rewşa nuha ya Îraqê herweha danûstandinên me li gel Bexdayê ye. Derbareya van pirsan de ta nuha me çendîn kombun li gel rayadarên koşka sipî wek rawêjkarê Asayîşa Netewî ya Amerîkayê û li gel berpirsên wezareta derve ya Amerîkayê pêkanî“ Barzanî di wan hevdîtinan de ji rayedarên Amerikayê re aşkere dike, ku herêma Kurdistanê pabende jibo çareserkirina problemên di navbera Hewlêr û Bexdayê di çarçeweya destura Iraqê de û herêma Kurdistan di vî warî de erkên ser milê xwe cîbecî kiriye û nuha divê Bexda bersiva wan bide. Iraq divê mûçeyên fermanberan bide û qedexeya ser Firokexaneyên herêma Kurdistanê jibo geştên navnetewî rake.

Li ser vê yekê rayedarên Amerikayê amadebuniya xwe jibo çareserkirina probleman anîne ziman. *peyamakurd.com*

Putin ferman da: Rawestin

Ajansa Rûs RIA ragihand ku serokê Rûsyayê Vladimir Putin bo alîkariya mirovahiyê bigihê banliyo ya Xûta ya Rojhilat, her roj siet di navbera 09.00 û 14.00 an de wê êrîşên hewayî bidin rawestandin. Wezîrê Bergiriyê yê Rûsyayê Sergey Şoygu li ser fermana Putin axifî û got bo tehliya sîvîlên Xûta ya Rojhilat wê korîdora

mirovî bê vekirin. Şoygu got: “Koordînat amade ne û wê di demeka nêz de bê beyankirin.”

Xûta Rojhilat ji sala 2012an heya niha di bin kontrola muxalifên rejîmê de ye. *peyamakurd.com*

Yilmaz: Efrîn berdewamîya Kerkûkê ye

Me berî niha jî nivîsandibû, aqûbeta ku hat serê Kerkûkê wê bê serê Efrînê jî. Ji ber ne Amerîka, ne Rûsya û ne jî dewletên din, naxwazin Kurd biserkevin û di herêmê de bibin xwedî erk, xwedî hêz û xwedî gotin. Her çiqasî Amerîka, Rûsya û dewletên hevpeyman Kurdan wek hevkarê xwe dibînin û bêyî Kurdan nikarin şerê rêxistinên wek ÎŞÎDê bikin jî, lê di mijara yekîtî û serxwebûna Kurdistanê de ne xwedî biryar in, naxwazin û hetta Kurdistanek serbixwe ji bo xwe xeter jî dibînin. Halîhazir rewş wisa dixuye. Lê di pêşerojê de wê çi bê guhertin, kes nizane.

Çawa ku Amerîka û dewletên hevpeyman li Kerkûkê bêdeng man û bûn şirîkê xiyanet û dagîrkirina Kerkûkê, xuyaye heman xiyanetê li Efrînê jî dikin. Hem Rûsya, hem Amerîka û dewletên hevpeyman wek Kerkûkê ji êrîşên ser Efrînê re jî bêdeng in, bi vê bêdengîyya xwe piştgirîyek mezin didin Tirkîyê û rûn li ser navê Rûsya, Îran, Sûrîyê û Tirkîyê dikin. Bi vê yekê carek din xuya bû ku çi Amerîka û Rûsya be, çi jî dewletên rojava û dewletên dagîrker bin, naxwazin Kurd wek millet bibin yek û Kurdistan jî bibe dewletek serbixwe. Ew her dixwazin Kurd di nav sînorên dewletên dagîrker de kole û hêsîr bimînin, bi hinek mafên piçûk dengê wan bê birrîn da ku Kurd her û her muhtacî wan bin.

Di vê derbarê de Pispora Têkilîyên Navdewletî û Akademîsyen Dr. Arzu Yilmaz, aqûbeta Efrînê jî wek aqûbeta Kerkûkê dibîne û tîne zimên ku li Kerkûkê çi bûbe, Efrîn jî berdewamîya wê ye.

Arzu Yilmaz, di derbarê rewşa Efrînê û êrîşên ser Efrînê de axivî û dîtinên xwe anîn zimên. Yilmaz, anî zimên ku sersebebê pirsgirêkên navbera Kurdên Sûrîyê û rejîma Esed Rûsya bi xwe ye û got: “ Hêzên Kurd dixwestin bi rejîma Sûrîyê re têkilîyê deynin, lê Rûsya herdem dibû asteng. Sedema ku têkilîyên navbera YPG û Esed pêk nedihatin, Rûsya bi xwe bû, Rûsya ev yek nedixwest. Dixuye ku Rûsya bi vê yekê dixwaze Tirkîye û rejîma Esed bike mixatabên hev, wan li

hev bîne û wan bîne ser heman maseyê“.

Yilmaz, di derbarê Efrînê û hatina milîsên Îranê de jî tine zimên ku ji ber Rûsyayê rejîma Sûrîyê nikarîbû artêşa xwe bişîne Efrînê, lê Îranê ev fersend bi kar anîye û bêyî ku hesabê Rûsyayê bike milîsên xwe şandiye Efrînê. Ev yek jî encam û fikara ku tevgera Kurd û Îranê li hev kiribe derdixe holê. Arzu Yilmaz, di derbarê pêşeroja Kurdan de bi dudilî diaxive, di wê şik û gumamê de ye ku piştî şikestin û têkbirina ÎŞÎDê, wê hêzên mezin yên navdewletî dîsa pişta xwe bidin Kurdan, wan bi tenê bihêlin û ji niha ve di vê derbarê de hevkar û hevfikir in û dibêje: “Ez tiştên ku îro li Efrînê pêk tên û tiştên ku piştî referandûmê li Kerkûka Herêma Kurdistanê pêk hatin ji hev cuda nakim. Li Kerkûkê çi bûbe, tiştên li Efrînê dibin jî berdewamîya wê ye “. *peyamakurd.com*

Divê kurd ji hukumet û parlementoya Iraqê vekişin

Parlementerê parlementoya Iraqê yê PDKê Şaxewan Abdulah daxûyakirin ku, dive nûnêrên kurda zûtirîn dem ji hukumet û parlementoya Iraqê xwe vekişînin. Ji ber ku tu niyeta Bexdayê ku mafê kurda nasbike tuneye.

Di derbarê biryara hukumeta Iraqê ya dirêjkirina qedexeya li ser balefirxaneyên Kurdistanê de Abdulah dibêje: Ev biryar bi xwe delilê ku hukumeta Bexdayê di derbarê Kurdistanê de di nava leptek xirab de ye. Hewl didin bûtçeya Kurdistanê ji %17ê daxin ji % 12.6 , Ev yek bi biryara serokwezîr Heyder Ebadiye, em hêja hêviya çine ez tê nagihim. Parlementerê PDKê berdewamiya axtina xwe de dibêje: Divê kurd ji hukumet û parlementoya Iraqê vekişin, kurd çikas di vê helwestê de dereng bimînin ewkas ji zerera kurdan re ye. Ji ber ku ti niyeteke Bexdayê naskirina mafê kurdan tineye. Ti eleqeya vê bi hilbijartinê nîne.Divê zûtirîn dem kurd ji Bexdayê vekişin. *rojevakurd.com*

Allah rəhmət eləsin!

"Azərbaycan Kürdləri" İctimaii Birliyinin idarə heyəti və "Diplomat" qəzetinin redaksiya heyəti adından Tahir Süleyman, Ədalət Bədirxanlı, Nəriman Əyyub, Adıgözəl müəllim, Elxan müəllim, Füzuli Tanrıverdiyev, Asif müəllim, Sağatel Cəbrayılov, Ramiz Qəmbər, Manaf Səfərov, Vüsal Ziyadxanoğlu, Namiq İbrahimov **İbrahimov Xurşud Cümşüd oğlunun** vəfatından kədərləndiklərini bildirir və mərhumun övladlarına və yaxınlarına dərin hüznlə başsağlığı verirlər. Allah rəhmət eləsin, məkanı Cənnət olsun!

TƏSİSÇİ VƏ BAŞ REDAKTOR:
TAHİR SÜLEYMAN
ÎMTÎYAZ Û SERNIVÎSAR:
TAHÎR SÎLÊMAN
УЧРЕДИТЕЛЬ И ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР:
ТАХИР СУЛЕЙМАН
Tel: +994 50 352-33-18

Xüsusi müxbirlər:
Ramiz Qərib,
Tariyel Cəlil
Региональный корреспондент:
Усуб Тейфур
Müəlliflərin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

Ünvan: Bakı şəhəri Az1040, küçə S.Mehmandarov ev 25, mənzil 17
Navnîsan: Bakû Az1040, soqaq S.Mêhmandarov xani 25, mal-17
Адрес: Баку Az1040, улица С.Мехмандаров дом 25, кв.-17

Qəzet “Diplomat” qəzetinin bilgisayar mərkəzində yığılıb səhifələnib və “Son Dakka” MMC çap evində çap olunmuşdur.
e-mail: hewler@mail.ru
Şəhadətnamə: NFŞ 005004966
BUSB-un Sabunçu rayon filialı
VÖEN 1800061582
H/h 438010000
Sifariş: 1500